

1/3. 201

201

15 1931

56

120. 56

57

No.

72762

Presented
to the
Library of the
Medical **S**ociety
of the
County of **K**ings
by

.....
E X C H A N G E
.....
(UNIVERSITY LIBRARY OF
UPPSALA)

MAY 23 1931

TRACTATUS III
DE
SCARLATINA
A U T O R E
MARCO ANTONIO
PLENCIZ,
MEDICO VINDOBONE NSI.

VIENNÆ AUSTRIÆ,
TYPIS JOANNIS THOMÆ TRATTNER, CÆSAR. REG.
APOST. MAJEST. AULÆ TYPOGR. ET BIBLIOP.
MDCCLXII.

516483-3.

IN STATUTUS III

DE

516483

SCARLATINA

ET T O R E

MARCO ANTONIO

PLANCIA

MEDICO VINDOBONENSE

1.2 NOV 1999

1999 16 375

22/13/11 8°

PRÆFATIO AUTORIS

A D

TRACTATUM DE SCARLATINA.

Iⁿter morbos contagio-
fos, qui humanum genus
affligere sæpe consueve-
runt, princeps est affectus
quem scarlatinam nominamus.

Medici enim practici norunt,
quanta sævitia in juventutem fure-
re, quanta celeritate integras, ce-
lebresque familias delere, & exhau-
rire soleat; ut unico hoc ex titulo
pestis juventutis merito vocari de-
beat.

Quapropter mirabar, quod mor-
bus tam truculentus, humanoque
generi tam infensus hucusque tum
quoad ejus principium, progressum,
decursum, finem, ejusque consecta-
ria, cum quoad curationem, tam

A 2

pa-

Scarlatina

parum tam mance descriptus inveniatur.

Qua ex ratione a viginti & pluribus jam annis sedulo, ferioque omnia, quæ in, & post hunc morbum memorabilia obvenire, quæ prodesse & obesse soleant, mihi annotavi, quæ nunc publici juris facio.

Unde habes hic, benevole Lector, genuinam & ex lecto haustam historiam hujus sæpe funesti morbi, habes ejusdem progressum, decursum, aliaque scarlatinæ confectaria; denique omnia, quæ tam ejus æthiologiam, quam pathologiam concernunt, tibi candide communicare conabor, quibus frui, & vale.

ELEN-

ELENCHUS SECTIONUM
QUÆ IN TRACTATU DE
SCARLATINA CONTINENTUR.

SECTION I

Exponit diversas Medicorum de scarlatina relationes, & descriptiones.

SECTION II

Proponit propriam de scarlatina descriptionem.

SECTION III

Subjungit scarlatinae differentias, & Diagnostim.

SECTION IV

Rimatur scarlatinae veras, aut saltem verosimiliores causas.

SECTION V

Declarat symptomata, uti & sedem scarlatinae.

SECTION

SECTION VI

Subjectum & prognosim scarlatinæ exponit.

SECTION VII

Scarlatinæ ejusque symptomatum curationem proponit.

SECTION VIII

Scarlatinæ stadium, seu periodum secundam una cum curatione explanat.

SECTION IX ET ULT.

Quasdam singulares de scarlatina observationes una cum adjectis annotationibus communicat.

TRA.

TRACTATUS III.
DE
SCARLATINA.

SECTIO I.

EXHIBET SCARLATINÆ HISTORIAM,
ET DESCRIPTIONEM MEIS OBSERVATIONIBUS
RESPONDENTEM.

I.

An Scarlatina veteribus nota fuerit,
nec ne, videtur eadem & ejusdem
farinæ esse quæstio, quam superius §. V.
de variolis proposueram. Hæc enim ali-

quidad eruditionem, sed ne hilum quidem ad ægrorum commodum facere, & contri-
buere videtur. Unde etiam similia miſſa
facio, neque his perquirendis diu immo-
rabor; fatis enim reor, ſi meminerim,
veteres medicos multa de maculis, papu-
lis & puſtulis dixiſſe, adeoque plures ex-
anthematum ſpecies exinde intellexiſſe;
qua vero ratione id fecerint, aliis diſcu-
tiendum relinquo.

Quo tempore vero graſſari cœperit,
aut potius quo tempore primo ſcarlatina
obſervata fuerit, dein patebit, dum Au-
tores de Scarlatina tractantes adduxero.

II.

Hic propoſiti ratio exigit, vt ante
omnia hiftoriam, progreſſum, decurſum
Scarlatinæ, ejusque conſectaria, quam
accuratiſſime, & quam breviſſime expo-
nam, talemque exhibeam notitiam, qua-
lem non ex libris, aut proprio ex cere-
bro,

bro, sed ex ægris ad lectum hausi, collegi, & annotavi.

Quare fiet, vt symptomata omnia, aut saltem præcipua, quæ non tantum qualibet morbi die, sed quæ fere qualibet hora observavi, debito ordine afferam, & recenseam; ex quibus spero fore, ut quisque historiæ morborum peritus, facile cognoscat & candide fateatur in scarlatina tum quoad æthiologiam, cum quoad ejusdem curationem ad hæc usque tempora quam plurimum desiderari.

Quapropter satis mirari non valeo, quod morbus, qui multarum illustrium familiarum progeniem funditus sæpe exhaurire consuevit, superficialiter tantum delineatus sit, ut exinde necdum constet quid sit, nec qua salutari methodo tractari debeat; etenim quam plurimi nullum periculum, nullam malignitatem in scarlatina agnoscunt.

Item a quibusdam pro purpura, ab aliis pro petechiis, aut rosalia venditur. Quidam eundem cum morbillis confundunt; sicque una eademque tractant methodo; cum tamen, ut dein patebit, isti morbi toto inter se differant cœlo; adeoque aliam exigant medendi rationem. Ut vero hæc clarius pateant, necesse erit, ut primo scarlatinæ principium, ejus progressum, & decursum; dein vero ejusdem consuetudinem, & reliqua, quæ ab eadem dependent, exhibeamus.

III.

Omnis scarlatina, sive sit benigna, sive maligna orditur cum majore, aut minore lassitudine, viriumque dejectione, quam mox sequitur plerumque horripilatio, calor, febrisque.

Hoc ipso tempore, præsertim in maligna, adest ingens dolor capitis, sopor, quandoque delirium, nixus ad vomitum, tandem ipse vomitus; quibus aliquando
propter

propter nimis violentam ventriculi constrictionem lypotimiæ accedunt.

Eodem fere tempore conqueruntur ægri de deglutitione difficili, anxietatibus, angustiiis præcordiorum, & inquietudinibus, respiratio videtur parva, laboriosa, & solito frequentior.

Tandem præsertim in scarlatina maligna, jam prima, aut secunda, aliquando tertia die, aut tardius, superveniunt exanthemata, quæ maculas rubras, inæquales, plus minus latas exhibent; istæ maculæ quandoque ita ad invicem conveniunt, ut uniformem per corpus scarlatinum colorem præseferant; ista eruptio fit primo in facie, collo, faucibus, pectore; tandem in dorso, abdomine, & in reliquo corpore.

Si fauces inspiciamus, videbimus omnes earum partes, ut palatum, tonsillas, uvulam, linguam, laryngem, pharyngem aliaque ibidem sita organa, rubere, & tu-

tumere ; quod etiam in facie , & reliquo in corpore nunc magis nunc minus observatur. Ex quo evenit , ut ægri nec deglutire , nec respirare , ne quidem loqui valeant ; & nisi præsentaneum afferatur auxilium , brevi suffocentur.

IV.

Hæc exanthemata , quia primis morbi diebus colorem rubrum cinabarinum repræsentant , scarlatina vocari solent.

Verum ad finem vergente ab eruptione die tertia , aut ineunte quarta , hæc ipsa exanthemata pallidiora fiunt , & tandem successive , nimirum , quæ primo eruperant prius , alia vero tardius evanescent.

Interim hoc observavi , quod exanthemata scarlatina primis etiam morbi diebus facile , & sæpius variare soleant ; nam nunc magis , nunc minus rubent ; nunc plura , nunc pauciora in peripheria corporis conspiciuntur.

V.

V.

Ast hic speciale phœnomenon, quod sub finem horum exanthematum sæpe, quamvis non semper observatur, exponendum restat; videlicet die sexta, aut septima post eruptionem scarlatinæ, certæ papulæ, seu pustulæ sat frequentes, præsertim vero in pedibus, & manibus in conspectum veniunt, quæ miliaria alba utcunque referre videntur, quæ ex ratione multis in hoc morbo minus expertis imponunt, ut tales pro miliaribus venditent; ast si istæ intime explorentur toto cœlo a miliaribus differre observantur; nam sunt meræ vesiculæ vacuæ, quæ a separatione, & elevatione epidermidis dependent; & nil nisi aëra in se continent; unde fit, ut dein latiores factæ, & suo volumine auctæ decorticationi cutis, de qua mox dicemus, fundamenta præbeant. Ego data opera plures & sæpius tales pustu-

stulas, aut dixero potius vesiculas, discidi, & semper tales, ut descripsi, inveni.

VI.

Igitur ex hoc ipso mirabili phœnomeno exurgit aliud adhuc majore admiratione, & attentione dignum: nimirum cutis decorticatio. Hæc fit, in facie, collo, pectore &c. sed præcipue in manibus & pedibus; ita, ut lamellæ integræ sat longæ, latæ, & densæ abscedant, & separentur.

Observavi, quod ista decorticatio eo major fit, quo magis cutis exanthemate scarlatinæ obsita, & occupata erat.

VII.

Sed neque hic finis malorum, quæ a scarlatina dependere solent, nam dum æger nonam decimam, aut undecimam attigerit morbi diem, incipit placide dormire, cibos appetere, aliisque functionibus bene, & fere naturaliter fungi, sicque omnia morbi pericula superasse videtur;

tur; unde fit, ut parentes, adstantes, quinimo sæpe etiam medentes, ægrotum tunc in vado constitutum esse credant. Ast falluntur; superest enim majus jam superato periculum; etenim die decima quarta aut decima quinta aliquantulo etiam tardius a dissipata scarlatina ægrotus incipit fieri languidus, debilis, morosus; ac tandem toto corpore tumidus; nam non tantum facies, sed & pedes, manus, pectus, abdomen, & scrotum, denique universum corpus, leucophlegmatico turgēt tumore. Urinæ secedunt sat paucæ, & quod admiratione dignum, plerumque cruentæ, aut loturæ carniū similes.

Iste tumor manifestat se primo in facie, & dein in reliquis corporis partibus. Vidi, quod aliquando ita increseat, ut luce capiantur ægri, & nec pedibus insistere, multo minus progredi, valeant.

VIII.

De hoc hydropico tumore sequentes observationes notari debent: & quidem

Primo, quod iste leucophlegmaticus status superveniat potissimum illis, qui copiosis aut malignis scarlatinæ exanthematibus afficiuntur. Vidi tamen benignissimæ scarlatinæ ingentem totius corporis tumorem advenisse.

Secundo, quod illi, qui majorem cutis decorticationem experiuntur, soleant etiam magis tumere, quam alii. Interim observavi valde magnum tumorem in aliquibus, qui nullam experiebantur decorticationem.

Tertio, quod infantes facilius, & magis tumeant, quam illi, qui sunt ætate provectiores.

Quarto, quod ægri magis tumeant in hyeme, quam in æstate; item illi magis, qui temporius libero se exponunt aëri, quam qui in debita transpiratione degunt.

Tan.

Tandem quinto, quod iste hydropicus status periculosior sit, & plures exinde moriantur, quam ex primo scarlatinæ statu.

IX.

Ex quibus inferre possumus, quod scarlatina optimo jure in duos possit, & debeat dividi status, seu stadia, aut periodos, aut etiam typos dicendos. Primum scarlatinæ stadium complectitur omnia illa, quæ a principio morbi usque ad illum leucophlegmaticum tumorem eveniunt, quod tempus est viginti & aliquot dierum.

Ad secundum vero stadium referri debent omnia, quæ sub & post prædictum tumorem observari, & contingere solent. Hæc duo tempora debent necessario inter se distingui, quia medentium diversam exigunt attentionem, & curationem.

Interea notari velim, secundum stadium non ita arcte cum primo necti, ut

abesse non possit; multos enim vidi, scarlatina laborantes, si necessariae cautelae adhiberentur, a praedicto tumore liberos fuisse. Verum tamen ingenue fateor, quod, quamvis saepe omnes possibiles cautelas in usum vocarim, nihilominus periculosus ille hydropicus tumor, aliquando secutus fuerit.

X.

Haec sunt praecipua, & fere communia symptomata, quae scarlatinam comitari, aut subsequi solent.

Dantur autem adhuc alia symptomata, quae anomala, aut adiaphora dici possunt; & quae cum scarlatina aliquando conjunguntur, aut illam sequuntur. Talia sunt: haemorrhagia narium, tussis, saliva cruenta, molesta sternutatio, glandularum colli, & parotidum tumor, obauditio, aut surditas; purpura tam alba, quam rubra, quae quandoque cum scarlatina conjungitur, aut illam excipit. Praeterea diversi quandoque solent fieri tam inter-

interne, quam externe, ut in faucibus, in auribus, pectore, aliisque partibus, abscessus.

XI.

Notabiles sunt quidam scarlatinæ speciales casus: In his enim videntur ægri secundis velis procedere, neque in ægris quidquam apparet, quo quidquam mali ominari valeamus; ast die morbi septima, aut octava, aut etiam tardius ægri fiunt inquieti, mox convelluntur, delirant, tristes clamores sæpe edunt, & continuo e lecto proflire nituntur.

Iste horrendus & lamentabilis status aliquot horis magis, aliis vero minus affligit; & aliquando ad duas, tresve hebdomadas extenditur, ægros viribus exhaurit, & plerumque e medio tollit.

Hic notatu dignum est, quod in similibus ægris nec cutis decorticationem, nec prædictum hydropicum tumorem unquam observaverim. Adeoque suspicari licet,

materiam illam exanthematicam ad cerebrum versam, ibidem sedem fixisse, & hanc tragœdiam luisse. Tales casus habui in filiis perillustrium DD. de Schmidt, de Eckenstorff, & de Stab, qui exinde denati sunt. Erant vero alii in eodem periculoso statu constituti, (inter quos fuit mea filia natu major) qui favore Numinis sanitati restituebantur, ut dein in observationibus clarius patebit.

Hæc sunt, quæ multorum annorum decursu in scarlatina observavi symptomata. Videamus nunc, quid alii illustres, & experti in praxi medica Viri de eadem observarint, nobisque communicarint, & qua ratione illorum observationes cum nostris consentiant, aut dissentiant.

S E C T I O II.

*Exponit diversas celeberrimorum de scarlatina
relationes, & observationes, cum annexa
modesta epicrisi.*

XII.

Expertissimus & indefessus morborum
observator, Sydenham, capite secundo
& alibi sequentia de scarlatina affert.

„ Aestate exeunte infantes præcipue in-
„ festat. Rigent & horrent sub initium;
„ nec tamen admodum ægrotant; cu-
„ tis universa maculis parvis, rubris,
„ crebrioribus, latioribus, & magis ru-
„ bentibus, quam in morbillis interstin-
„ guitur. Ad duos, tresve dies perfi-
„ stunt, quo quidem tempore evanescunt,
„ & decedente subjecta cuticula, squa-
„ mulis furfuraceis ad instar farinæ, cutis
„ conspergitur.

B 3

De

De Scarlatinæ curatione sequentia
habet capite secundo.

„ Cum hic morbus nil aliud mihi videatur,
„ tur, quam mediocris sanguinis effervescentia - - - nihil quidquam molior - - - satis habeo, ut æger a carnibus in solidum abstineat, & a liquoribus spirituosus quibuscunque, tum ut neque usquam foras prodeat, neque se perpetim lecto affigat. - - - Sim-

„ plici hac & naturali plane methodo
„ hoc morbi nomen (vix enim altius affurgit) sine molestia, aut periculo quovis facillime abigitur.

„ Veruntamen hoc animadvertendum
„ volo: si convulsiones epilepticæ, aut etiam coma huic morbo sub initium eruptionis supervenerint, (quod quandoque accidit in pueris ac junioribus
„ hoc morbo laborantibus) omnino oportet, ut epispassicum amplum, ac for

„ te

„ te posteriori cervici applicetur, atque
 „ porro, ut paregoricum e Syrupo de
 „ meconio statim exhibeatur, repeten-
 „ dum singulis noctibus, usque dum con-
 „ valuerit, imperando interim, ut æger
 „ bibat pro potu ordinario, lac cum tri-
 „ plo aquæ coctum, & a carnis usu ab-
 „ stineat.

XIII.

Brevis & succincta epicrisis eorum, quæ Clar. Sydenham de scarlatina effatus est.

Primo enim intuitu ex data de scarlatina descriptione cuilibet patebit, quod Sydenham scarlatinam in se tantum benignissimam agnoverit, & delineaverit; nam dicit, quod *leniter ægrotent, eadem affecti*; & quod *tantum nomen morbi babeat*, prætereaque nihil, & tandem quod unicum diætæ regimen requiratur, ut abigatur. Quæ omnia, ut candide ego ipse fatear, scarlatinam benignam tantum attingunt;

minime vero malignam ; quæ , ut dein patebit , morbus acutissimus & periculossimus esse solet. Unde credendum est a Sydenhamo , nullum aliud notabile symptoma in scarlatina præter convulsiones , aut coma unquam observatum fuisse ; quia alias , sicut alibi in describendis morbis , illorumque symptomatibus perquam sedulum , & accuratissimum se exhibuit ; hic quoque aliorum meminisset , si talia unquam observasset.

XIV.

Interim fatis mirari non valeo , quod Richardus Mortonus , celeberrimus quondam in Anglia Medicus practicus , & Sydenhamo coævus scarlatinam malignam observavit , & descripserit , quæ Sydenhamum latere videtur.

Quinimo magis adhuc miror , quod Daniel Sennertus celeberrimus quondam Practicus sæculo jam præcedente , adeoque

que longe ante Sydenham de scarlatina maligna scripserit, cujus Sydenham non meminit, quod inferius clarius patebit.

Ast quamvis Clarissimus Mortonius de scarlatina maligna mentionem faciat, in alio vero casu, vix alicui modernorum arridere poterit, ubi scarlatinam cum morbillis confundit, & unum eundemque morbum esse judicat. Sic enim capite V. de scarlatina ait:

Hunc morbum, nimirum scarlatinam, prorsus eundem esse cum morbillis censëo. - - Uterque eadem prorsus prognostica indifferenter ministrat; nec minus eandem plane medendi methodum postulat: & plura similia. Dein vero ostendam, hos duos specie diversos esse morbos; adeoque debere habere aliam prognosim, & aliam curationem. Ego sancte & candide fateri possum, quod ex tot centenis ægris morbillis laborantibus, qui meæ curæ se commiserant,

neminem amiserim; quinimo ex aliis eodem morbo affectis, & aliorum medicorum curæ commissis, rarissime quempiam exinde denatum legerim aut viderim. Contrarium autem obtinere in scarlatina maligna omnes hujates medici practici norunt. Adeoque exinde jam elucescit, scarlatinam, & morbillos specie diversos esse morbos.

Accedit, quod ordinaria contagii lege a scarlatina scarlatina; a morbillis vero morbilli contrahantur, & ultro propagentur.

Ex his ultro constat, quantum Sydenhamii & Mortonii de scarlatina judicium, & observationes a nostris superius expositis differant; neque enim reor necessarium esse, ut per partes ostendam, quæ cuilibet hæc legenti patent.

XV.

Videamus ultro, quid Eruditissimus & in republica litteraria Meritissimus D.

Joann.

Joann. de Gorter, Professor in Hollandia Celeberr. de scarlatina sentiat. In suo systemate praxeos medicæ Tom. II. pag. 196. de scarlatina sic effatur.

„ Macularum Scarlatinus color, quæ
 „ in levi febre oboriuntur; huic morbo
 „ dedit nomen, incipiunt plerumque in
 „ tenella ætate, tertio, vel quarto die
 „ febris levioris, non diu persistunt, in-
 „ sensibilibiter evanescunt, relictis in cute
 „ quibusdam furfuribus; in facie incho-
 „ are solent sensim latiores factæ maculæ,
 „ reliquum etiam interdum tegunt cor-
 „ pus. Levis videtur biliosa corruptio
 „ calore antecedentis æstatis in tenella
 „ ætate, motu febrili ad cutim pulsa,
 „ ubi exarescens materia corpus relinquit
 „ sanum. (a)

„ Hæc materia ante eruptionem ober-
 „ rans generat febrem, calorem, dolo-
 „ rem, anxietatem, tussim, sine pericu-
 „ lo. (b).

LVI.

Si hæc cum illis, quæ Clarissimus Sydenham de scarlatina nobis communicavit, combinentur, videntur quoad omnia ad invicem convenire, adeoque scarlatinam benignam, minime vero malignam, multo minus illa funesta confectaria, quæ in secunda ejus periodo evenire solent, attingere. Hoc patet ex illis, (a) ubi dicit, quod *exarescens materia corpus sanum relinquat*. Item (b) quod *generet febrem, calorem, dolorem, anxietatem, tussim sine periculo*.

Interim si tempora combinare licet, quibus Eruditissimus, Magnificentissimus D. Archiater de Haen in sua ratione mendendi asserit scarlatinam, per quam malignam 1748. in Hollandia grassatam fuisse, mirari satis non valeo, quod Clar. D. de Gorter, qui 1750, adeoque bienio tardius hæc de scarlatina opera evul-

gavit, nullam de prædictæ scarlatinæ malignitate mentionem faciat.

Hic essent alii plures celebres medici practici, ut Nenterus, Junckerus, Dover, aliique plures adducendi, qui, sicut Sydenham, scarlatinam vix aliquam curam, aut attentionem mereri fatentur; quapropter etiam omittuntur. Interim ultimi tantum Autoris in idioma gallicum versi (*legs d'un ancien Medecin à sa patrie*) aliquot vocabulorum meminisse oportet, ut coram constet, quod scarlatinam, alias sæpe funestissimum morbum, flocci faciat; postquam enim de morbillis egerat, sic effatur:

„ Cette fièvre est d'un genre encore
 „ plus doux, & plus traitable, que ce-
 „ lui de la Rugeole, & n'a pas besoin
 „ de l'assistance du Medecin.

XVII.

Superfunt tamen alii, graves autores, qui quamvis non exquisite, debito-
 que

que ordine, nihilominus tamen melius & magis apposite scarlatinæ decursum explanarunt. Sic in Ephemerid. nat. cur. ann. 6. & 7. observ. 145. pag. 206. sub specie purpuræ scarlatinam descriptam invenio a D. Simone Schulzio, ubi agit de purpura maligna infantum hoc modo:

„ Cum 1664 hiems mollis, & pluvio-
 „ fa esset, grassabatur apud nos vere pri-
 „ mo insequente purpura epidemica ma-
 „ ligna, quæ per totam æstatem, & au-
 „ tumnum usque in hiemem sæviebat,
 „ plurimosque infantes utriusque sexus,
 „ & duodecimum annum attingentes (nam
 „ ultra hanc ætatem vix ascendebat,)
 „ perimebat. Plerique secunda die mor-
 „ bi, nonnulli etiam prima moriebantur;
 „ illi solummodo evadebant, qui nulla
 „ faucium inflammatione vel tumore æde-
 „ matoso (variabant enim ista pro diver-
 „ sitate naturarum) infestabantur. Tum
 „ omnibus ab isto morbo liberatis post

„ piosum sudorem (nonnullis etiam di-
 „ arrhæa, sed tantum unius, vel alte-
 „ rius diei critica profuit) squamæ deci-
 „ debant, rubore cutis evanescente. Tan-
 „ dem, præsertim natu majoribus tumor
 „ totius corporis instar leucophlegmatæ,
 „ & infimi ventris sequebatur, qui per
 „ aliquot septimanas miseris molestuserat;
 „ sudoreque etiam solvebatur, interdum
 „ etiam largius profluente in curatione
 „ admiscebantur sudorificis bezoardica.

Hic videmus sub nomine purpuræ de-
 pictam scarlatinam epidemicam perquam
 malignam, quæ aliquando prima, aliquan-
 do secunda morbi die ægros trucidare so-
 lebat. Hic annotantur periculosissima ejus
 symptomata, nimirum, faucium inflam-
 matio, & tumor leucophlegmaticus. Sa-
 ne dein patebit, quod plurimi scarlatina
 laborantes ex his duobus funestissimis sym-
 ptomatibus e medio tollantur. Quod ve-
 ro curationem scarlatinæ concernit, dici-
 tur

tur illa in bezoardicis & fudoriferis ad invicem mixtas consistere ; verum dein patebit , quod , si talia remedia volatilia sint , plus detrimenti , quam emolumenti in hoc morbo afferant ; si vero sint infipida , terrestria , & fixa , inania sint medicamenta , & quæ , si in primis viis nullum adsit acidum , una cum excrementis per alvum deturbari soleant.

XVIII.

Sequentia etiam de scarlatina legimus in Actis. Med. Berol. Decad. prima Volum. 2do pag. 20. & sequentibus. „ Invasit febris scarlatina patientes cum rigoribus, cephalalgia, & cardiaca nausea, quam excipiunt, communiter vomitus; efflorescit quarto, vel quinto die sensim, atque sensim post præcedaneam asperam papillarum cutaneorum elevationem rubedine per universum corpus a capite usque ad calcem

„ cem cum cutis aliquali intumescencia ,
„ ita, ut patientum externus aspectus re-
„ ferat ideam cocti cancri. Ista rubedo
„ interiora narium, limbosque & angu-
„ los oculorum obducit, - - versus se-
„ ptimum diem sine sudoribus rubor iste
„ fit remissior, cuticulaque inchoat de-
„ squamari, & tunc maxime, dum mor-
„ bus declinare videtur; fauces aphtho-
„ deo-inflammatoria congestione (a) pe-
„ riclitantur.

Reliqua vero, quæ ibidem paginis
sequentibus habentur, ad nostrum sco-
pum vix pertinent; dicitur nimirum scar-
latina a Belgis *Rood-bont* appellari; unde
etiam factum esse Christ. Joannes Langi-
us asserit, ut scarlatina in Saxonia *der*
rothe Hund vocetur. Lindanus vero
illud exanthema, quod Belgæ *Rood-bont*
appellant, ait, esse pustulas rubicundissi-
mas instar flammæ urentes; quæ potius
ad rosalia, aut urticatam referri debent,

quam ad scarlatinam, quæ non in pustulis, sed maculis rubicundis consistit.

Eadem fere de scarlatina legi possunt ibidem Vol. VI. pag. 21.

XIX.

Quantumvis itaque hic videatur scarlatina maligna secundum quid exposita esse, ejusdem tamen curatio non alia, quam supra dicta Sydenhamiana adducitur; quæ, quamvis omni scarlatinæ conveniat, est tamen impar hæc sola illis, quæ scarlatinam malignam concomitari, aut sequi solent, tollendis diris symptomatibus.

(a) Hic dicuntur fauces inflammatoria congestione affici dum morbus declinare videtur, quod circa octavam, aut nonam morbi diem contingere deberet.

Ego ingenue fateor, quod primis tribus aut quatuor morbi diebus plerumque talem anginam inflammatoriam observaverim, rarissime tardius; ut dein ex observationibus patebit.

XX.

XX.

Duo adhuc supersunt celebres de scarlatina Scriptores. Unus est Daniel Sennertus, Archiater Saxonicus, & celeberrimus quondam Medicus practicus, qui jam sub initium sæculi præcedentis, adeoque fere primus scarlatinam quamvis anonymæ, interim sat apte ad rem descripsit; quæ enim Forestus lib. 6. observ. 41. & 59. affert, potius ad purpuram, quam ad scarlatinam referri debent.

Alter vero recentissimus & eruditissimus autor, & scriptor est D. de Navier Academiæ scientiarum Parisinæ socius, qui idiomate gallico dissertationem epistolarem de diversis morbis epidemicis 1753 edidit, publicique juris fecit.

Clarissimus Daniel Sennertus libr. IV. de febribus cap. XII. de variolis & morbillis scarlatinam sub specie morbi anonymi sic descripsit:

„ Præter has differentias adhuc alia
„ est, sed rarius quidem, quam aliquo-
„ ties observavi, quo nomine autem ab
„ aliis discernerem, hætenus dubius fui;
„ etsi enim instar erysipelatis totum fere
„ corpusprehendat, tamen non vidi, quod
„ adultos (*a*) quod in erysipelate fere
„ fieri solet, sed infantes solum corripiat.
„ Malo ergo ad morbillos referre; &
„ forsitan malum est, quod Forestus lib. 6.
„ observ. 59. Purpuram & rubores appel-
„ lat. Joann. Philipp. Ingrassias rosariam
„ a Neapolitanis nominari scribit. (*b*)
„ Maculæ rubræ & quasi ignitæ cum
„ vix effatu digno tumore per universum
„ corpus, quasi parva erysipelata erum-
„ punt in principio, seu morbi die quar-
„ to, vel quinto (*c*) In statu vero univer-
„ sum corpus rubrum, & quasi ignitum ap-
„ paret, ac si universali erysipelate labora-
„ ret. (*d*) In declinatione rubor ille immi-
„ nui, & maculæ rubræ latæ, ut in principio
„ ite-

„ iterum apparent, quæ tandem septimo
 „ vel nono die evanescunt, epidermide
 „ squamarum instar decidente.

„ Malum hoc grave, periculosum, &
 „ sæpe lethale est; nam calor est ferventif-
 „ simus, sitis inextinguibilis & plerumque
 „ pulmonum (unde tusses excitantur) fau-
 „ cium, & aliorum viscerum inflammatio-
 „ nes, deliria, & alia mala urgent (e)

„ In declinatione tandem materia ad
 „ articulos extremorum transfertur, ac
 „ dolorem, & ruborem, ut in arthriticis
 „ excitat, cutis squamarum instar deci-
 „ dit; mox pedes ad talos, & furas us-
 „ que intumescunt; hypochondria læ-
 „ duntur, respiratio difficilior redditur,
 „ tandemque abdomen intumescit, (f)
 „ ægrique non sine magno labore, & post
 „ longum tempus pristinæ sanitati resti-
 „ tuuntur, sæpe etiam moriuntur. - -

Et reliqua, quæ quilibet, si lubet,
 ibidem legere potest. Eruditissimus hic as-

ferit, quod Scarlatinam in adultis necdum observaverit (*a*) unde judicat, esse morbum infantum; fane hoc modernis & repetitis observationibus videtur esse conforme; quia, ut dein videbimus, rarissime adutorum aliquis eadem affligitur.

Neque mirum cuiquam videbitur, si clarissimus Sennertus dubius hæreat, an ad morbillos, ad purpuram, aut rosali-
am, talem morbum referre debeat, ut (*b*) cum nostro adhuc tempore multi illustres viri easdem erroneas soleant imbibe-
re opiniones, sed dein ostendam, scarla-
tinam esse morbum ab omnibus his diver-
sum. Præterea unicuique hæc attente le-
genti, & consideranti patebit, quod fa-
mosissimus quondam Practicus Sennertus
videatur hic vix non omnia, aut saltem
præcipua scarlatinæ malignæ recensere
symptomata, ut (*c*) (*d*) (*e*) & (*f*)
clare demonstrant, exceptis tantum qui-
bus-

busdam ; quæ partim ex jam dictis , partim ex dein dicendis patere possunt.

Quapropter satis mirari non possum, quod tot , & tam illustres autores , qui post illum de morbis , in specie vero de scarlatina scripserunt , tam mance & defectuose eandem explanarint , & cum Sydenhamio scarlatinam benignam , nullo modo malignam descripserint , & exscripserint.

XXI.

Clarissimus autem & recentissimus de scarlatina , aliisque morbis epidemicis scriptor D. de Navier sequentia de scarlatina nobis communicavit:

„ Variolis tandem a mediocri orto frigore fere penitus extinctis , tempestate dein paulo mitius facta alius apparuit epidemicus morbus variolis longe magis inflammatorius , febris nimirum rubra , scarlatina dicta. Hic morbus per febrem admodum vehementem se manifestavit, quæ animi deliquiis , lassitu-

„ dinibus spontaneis, capitis fauciumque
„ doloribus, deglutitionem impredientibus
„ comitata erat.

„ Secundo die & sæpe post viginti qua-
„ tuor vel triginta horas in toto corpo-
„ re maculæ rubræ, vivido scarlatino
„ colore, largæ, manus magnitudinem
„ sæpe excedentes, figuræ irregularis,
„ & dorsum, pectus, femora & nates
„ sæpe ita tegentes, ut unica tantum esse
„ videretur, apparuerunt. Hæ maculæ
„ quovis fere momento disparentes, se in
„ alia loca erysipelatis more conferre vi-
„ debantur, in quibus antea non fuerant.
„ Manus easdem tangens, calorem vivi-
„ dum & ardentem præcipue in adultis,
„ sentiebat, & cutis ruberrima digito
„ compressa albescens remoto digito sta-
„ tim rursus rufescebat.

„ Pulsus parvus & frequens erat, &
„ respiratio difficilis & intercepta & sin-
„ gultuosa in plurimis esse videbatur. Ha-
lituo-

„ lituosus vapor e pulmonibus egrediens
„ adeo calidus & urens deprehendebatur,
„ ut unusquisque hunc percipiens faciem
„ ab ægro statim avertere cogeretur. Hæc
„ febris etiam interdum cum manuum &
„ brachiorum inflatione conjuncta fuit,
„ integrasque familias, aut infimul, aut
„ successive invasit. Vidit Cl. auctor in-
„ fantes hoc morbo laborantes, quibus
„ prodigiosa leucophlegmatia supervenit.
„ Quidam hac febre laborans, & usque
„ ad palpebras leucophlegmaticus, par-
„ cissimam brunam urinam reddens, qua-
„ lem in hac febre sæpissime, imo in-
„ terdum sanguinolentam secedere asserit
„ Cl. auctor, præmissis præmittendis,
„ ab omnibus symptomatibus vesicato-
„ riorum applicatione, liberatus fuit.
„ Quidam ventrem flatibus distentum
„ (dans un état de météorisme) & lin-
„ guam valde siccam plurimi vero humi-
„ dam habent.

„ lis, qui emergunt, epidermis, quin-
„ to vel sexto die per squamas decedit,
„ quinimo adolescenti tredecim vel qua-
„ tuordecim annorum tota manus pedis-
„ que cuticula exceptis unguibus decedit,
„ quarum unam Cl. Auctor adhuc asservat.
„ Nisi ægro statim in primo morbi im-
„ petu succurratur, escharæ gangrænosa
„ in fundo faucium versus arcus & velum
„ palati superveniunt, & hisce ortis pau-
„ ci emergunt; hæc gangræna æsopha-
„ gum asperamque arteriam sæpe ante
„ occupat, quam illam percipere, illi-
„ que mederi queamus: Progressum vero
„ hujus internæ gangrænæ quam certissi-
„ me impedit gangarisma ex oxymelle cum
„ adjecto spiritu vini camphorato, qui
„ vero Hoffmanni methodo sale alcali
„ præparatus esse debet, ne aquosis mix-
„ tus lactescat. Quidam hac febre rubra
„ affecti quarto, vel quinto die eodem
„ modo pereunt, ac si per inflammatio-
„ nem

„ nem gangrænosam pulmonum suffoca-
„ ti essent; alii post vehemens delirium
„ morientis magnam saniei quantitatem
„ per os & nares reddunt, & rubræ an-
„ tea maculæ post mortem in quibusdam
„ prorsus violaceæ conspiciuntur. Hæc
„ symptomata vero in infantibus longe
„ minus violentia sunt, remediisque fa-
„ cile cedunt.

„ Causam hujus morbi non solum cum
„ illa, quæ sudorem anglicum, aphtham
„ gangrænosam, dysenteriam &c. ex-
„ citavit, eandem esse dicit, sed in mi-
„ asmate, quod cum morbilloso compa-
„ rat, acri, caustico & putrefaciente
„ consistere, ipsumque morbum analo-
„ giam alere perhibet cum morbo epide-
„ mico pecorum. His enim convalescen-
„ tibus pili & epidermis eodem modo de-
„ ciderunt, ac hominibus cuticula, &
„ in cadaveribus pecorum apertis fem-
„ per viscera quædam gangrænosa inve-
„ nit

„ nit Cl. Auctor. Ex pecorum igitur
„ morbo hanc febrim per contagium or-
„ tam esse arbitratur, eandemque cum
„ variolis ideo quoque convenire asserit,
„ quia magnus infantum numerus eandem
„ brevi ante vel post variolas habuerit.
„ Virgo quædam post hanc febrem va-
„ riolis discretis benignissimis laboravit.
„ Venæsectio interdum ob vehemen-
„ tiam inflammationis summe necessaria
„ est. Præfert vero venæsectionem in
„ brachio, illam enim in pede institutam,
„ varia sæpius exceperunt incommoda,
„ in primis si viscera, quod sæpissime
„ fieri asserit, inflammatione quadam af-
„ fecta fuerunt. In delirio vero vel co-
„ mate jugularem quoque secare curavit.
„ Serum lactis tamarindinum plantis-
„ que nitrosis fociatum pro potu largo &
„ clysmate injiciendum, post institutam
„ venæsectionem maxime commendat.
„ Si purgantia propter symptomatum
„ vio-

„ violentiam exhiberi non possunt, vesti-
 „ catoria inter scapulas vel in furis opti-
 „ mi effectus esse deprehenduntur. Ad
 „ refrænandum statum solidorum spasmo-
 „ dicum paregorica parva dosi post pur-
 „ gationes vero majori exhibuit. Infan-
 „ tes, hac febre scarlatina decumbentes
 „ ordinarie ante febrem tussi ferina labo-
 „ rarunt, quæ vero cum febre sese im-
 „ minuit & cum illa quoque evanuit.,,
 Vide Commentar. de rebus in scientia na-
 turali & medicina gestis, Part. I. Vol.
 IV. pag. 338.

XXII.

Quemadmodum D. Daniel Senner-
 tus omni cum fundamento primus dici de-
 bet, qui morbum, quem nunc scarlati-
 nam vocamus, sat congrue descripserat;
 ita nostro tempore non invenio scriptorem,
 qui in explanatione scarlatinæ magis, &
 melius responderet meis, quas superius jam
 adduxi, observationibus, quam sit præ-
 fatus

expertissimus D. de Navier. Hic enim præcipua scarlatinæ præsertim malignæ recenset, explanat & enumerat symptomata; periculumque, quod illis imminet, declarat, atque methodum, qua illis obviam eundum fit, egregiam exponit. In hoc vero mihi satisfacere non videtur, eo quod tempus, debitumque prædictorum symptomatum ordinem non determinet; sic exinde constare non potest, quando illa angina inflammatoria scarlatinæ advenire soleat, neque quando ille tumor leucophlegmaticus scarlatinam sequatur; ut nihil dicam de decorticatione, aliisque symptomatis, quæ scarlatinæ junguntur, & quæ ego jam recensui.

Item asserit, quod leucophlegmaticus ille tumor in infantibus tantum observetur; ego vero talem etiam in illis, qui non tantum ex infantia, sed & ex ephebis excefferant, observavi, ut dein patebit.

Præ-

Præterea in meis de scarlatina captis experimentis dixi, quod die circiter ab eruptione sexta aut septima plerumque observari soleant, præsertim in manibus & pedibus, certæ pustulæ, albæ, aut albo flavescentes, & purpuram albam referentes; quæ si rite explorentur, nil nisi aëra in se continent; & ideo ut superius dixi, potius vesicæ dicendæ, propter quod etiam a purpura alba distingui debent. Tales pustulas neque a nostro recentissimo scriptore, neque ab alio annotatas legi; quamvis nullus dubitem, quin tales, ut descripsi, sæpius etiam ab aliis observatæ fuerint.

XXIII.

Tandem aliqua adhuc hic offendo de causis, & curatione scarlatinæ, quæ meis de contagio principiis contrariantur. Quare spero fore, ut Cl. Autor innata sua humanitate patiat, quædam scholia, serva-

fervatis pariter debitis humanitatis legibus, sibi opponi.

Sic enim causam materiale scarlatinæ cum illa, quæ morbillorum, sudoris Anglici, & aphtharum est, comparat & eandem esse judicat.

Item asserit, scarlatinam esse morbum analogum morbo epidemico pecorum; rationem affert, quia in tali morbo epidemico pili & epidermis, sicut in scarlatina, decidere solent. Unde credit, quod ex tali pecorum morbo per contagium scarlatina ortum & originem duxerit.

XXIV.

Quod autem causa materialis scarlatinæ specie distincta sit a causa materiali morbillorum, sudoris Anglici, aphtharum, aliorumque morborum, constat exinde, quia ordinaria contagii lege videmus, a scarlatina scarlatinam, non vero morbillos, aphthas, aliosque morbos ultro propagari & multiplicari. Item
aph.

Aphthæ solent occupare tantum os internum, fauces, aliasque partes adjacentes, non vero totum habitum corporis externum, ut scarlatina. Tandem in Aphthis sunt pustulæ, in scarlatina vero sunt maculæ, quæ nullam præferunt ultra cutem elevationem aut eminentiam.

Quapropter per se corrui illa scarlatinæ analogia cum morbo contagioso & epidemico pecorum; multo magis vero ortus scarlatinæ a tali pecorum morbo; quæ sententia fere coincidit cum illa Clarissimi Listeri & Mead de ortu variolarum a morsu bestiolæ venenatæ, de qua jam superius in tractatu de variolis diximus.

Præterea huic sententiæ officit, quia deberemus sæpius observare, quod hoc tempore non tantum scarlatinæ contagium a pecoribus ad homines, sed quod etiam ab hominibus ad pecora propagetur, quod certe nullus adhuc observavit; quin hoc ipsum primis de contagio principiis adver-

fatur; diximus enim in tractatu de contagio; aliam esse luem bovinam, aliam ovinam, aliam caninam, & aliam humanam.

XXV.

Quod vero curationem scarlatinæ concernit (unico excepto gargarismate cum spiritu vini confecto) judico perquam apposite talem institutam fuisse. Cum enim scarlatina in methodo medendi tanquam morbus inflammatorius ab expertissimo Viro consideretur, sic debet necessario sanguis mitti, item debent omnia diluentia & emollientia antiphlogistica in usum vocari.

Quare optime factum esse cenfeo, quod venæsectio fuerit instituta, serum lactis tamarindinum, diversis plantis nitrosis sociatum fuerit ægris in magna quantitate exhibitum; similia pariter clysmata injecta, & tandem pro rerum exigentia verificantia apposita fuerint. De quibus omnibus dein, dum nostram de eodem morbo

curationem proponemus, prolixior erit sermo.

Interim cum hæc propter statum inflammatorium fiant, ex eodem fundamento ego sane non auderem, illud gargarisma ex oxymelle & spiritu vini camphorato in usum vocare; quia quamvis cum sale alcali methodo Hoffmanniana præparetur, gaudet tamen semper particulis acris irritantibus & volatilibus, a quibus metuum est, ne faucium inflammatio potius augeatur, quam minuatur. Si vero illa deglutitio difficilis fit sine inflammatione, ut in scarlatina benigna aliisque rheumaticis defluxionibus contingere solet, tunc nullus abhorrerem, quinimo simile gargarisma ad impediendum ulteriorem ad partem affectam affluxum lubens suaderem.

XXVI.

Ex his, quas ego superius adduxi, & aliis, quas alii illustres practici annotarunt, observationibus, quisque cognos-

cet, & ut spero lubens fatebitur, scarlatinæ præcipue malignæ historiam, æthiologiam, præsertim vero curationem ad hæc usque tempora sat mancā, incongruam & inadæquatam fuisse; adeoque in his multa adhuc desiderari; quibus ego pro modulo & tenuitate mea saltem quoad quid satisfacere conabor; reliqua vero aliis perficienda relinquam. Interim si quis ex his, quæ jam dicta sunt, scarlatinæ definitionem seu descriptionem expostulet, sequens ex his erui poterit: nimirum, quod scarlatina sit morbus exanthematicus contagiosus & infantibus familiaris, in quo maculæ rubræ, plus minus latæ primo faciem, collum, pectus, dein universum corpus obsident; intra triduum aut quadriduum, aliquando tardius evanescentes; nunc majorem, nunc minorem, aliquando etiam nullam comitem habentes febrem, ac tandem diversis aliis, prout benignæ aut malignæ sunt, stipatæ symptomatibus.

Hæc

Hæc scarlatinæ generica descriptio determinat non tantum, quid sit, sed etiam quotuplex sit scarlatina, & quomodo ab aliis morbis exanthematicis differat. Quare sit

SECTION III.

De divisione & differentiis scarlatinæ.

XXVII.

Princeps & necessaria divisio scarlatinæ est in benignam & malignam; benignam illam vocamus, quæ levissimis & vix molestis stipata est symptomatibus; qualis jam superius a Clariss. Sydenhamio descripta fuit. Maligna vero periculosa & atrocia secum fert symptomata. Hæc est quidem generica scarlatinæ benignæ & malignæ descriptio, interim necesse erit, ut indicemus, quæ sint illa symptomata,

quæ scarlatinam benignam & malignam comitari solent, ut differentia unius ab altero eo magis & clarius unicuique pateat; quod eo magis necessarium esse iudico, quo plus ex observationibus constat, a scarlatina benigna nihil, a maligna vero plurimum metuendum esse. Scarlatina itaque benigna solet alias sanos, aliquando cum levissima aliquando etiam sine aliqua sensibili febre inopinato invadere, aliquando prima, aliquando secunda die, quandoque etiam tardius maculæ rubræ primo in facie, collo, & dein in reliquo corpore in conspectum veniunt; sicque tridui, aut quatruidi, raro diutius, & sine magna molestia perdurant, & tandem sæpe sine omni desquamatione terminantur, quamvis Sydenham dicat, illas cum desquamatione terminari. Infantes tali scarlatina laborantes bene appetunt, & placide dormiunt, reliquasque functiones sine labore peragunt.

Hic

Hic tamen probe notandum esse iudico, quod quandoquidem scarlatinæ etiam benignæ post quindecim aut sexdecim a scarlatina elapsos dies supervenire soleat leucophlegmaticus ille tumor, qui multo plus negotii, & ægro & medenti, quam ipsa scarlatina facessere consuevit.

XXVIII.

Aliter vero se habent symptomata in scarlatina maligna; nam ingens prostratio virium uti & appetitus, inopinato accidere solet, tandem sequitur vomitus; aliquando, sed raro diarrhæa; adfunt dolores capitis, febris & sitis magna; inquietudines, anxietates, vigilæ, sopor, aliquando delirium; tandem aliquando prima, aliquando secunda, aut tertia die in conspectum venit scarlatina; hoc tempore fauces dolent, tument, rubent; ut non tantum deglutitio, sed & loquela difficilis reddatur.

Hæc scarlatina maligna diutius solet habitum corporis occupare, quam benigna; nimirum aliquando ad sextam, aut septimam protrahitur diem. Una vero alterave die, antequam evanescat, exurgunt in cute, ut superius jam exposueram, illa phymata seu quædam vesiculæ, purpuram albam referentes, quæ majores & ampliores spatio bidui factæ flaccescunt & collabuntur; sicque illi mirabili decorticationi, quam superius descripsi, fundamenta præbent.

Hic pariter probe notandum est, quod prædictæ vesiculæ, præsertim, dum ampliores fiunt, videantur externa facie esse similes variolis spuris lymphaticis dictis.

Est magna est inter ipsas differentia, quia, si tales variolæ lymphaticæ aperiuntur, serum aliquod in se continent, in nostro vero casu semper observavi tales vesiculas esse vacuas.

Tan-

Tandem scarlatinam malignam sequitur plerumque superius jam descriptus tumor leucophlegmaticus, qui in benigna raro observatur.

Unde ex his, quæ hæcenus dicta sunt, facile patet differentia scarlatinæ benignæ a maligna, quam quisque in praxi medica expertus non tantum in statu, sed jam ab initio morbi facile cognoscet.

XXIX.

Exanthemata scarlatina multis impo-
fuerunt, & etiamnum imponere solent, ut
illa aut pro petechiis, aut pro morbillis,
aut pro purpura venditari soleant; quare
nunc ostendam, quæ sit differentia scar-
latinæ a petechiis, morbillis, purpura,
urticata, rosalia, aliisque exanthematibus.

Petechiæ enim raro ante quartam diem
morbi erumpunt; scarlatina vero aliquan-
do secunda aut tertia die in conspectum
venit. Secundo scarlatina faciem & totum
corpus occupat; petechiæ vero collum,

pectus, dorsum & lumbos obfident. Tandem petechiæ sunt distinctæ maculæ, scarlatina vero habet unam continuam cutis rubedinem.

Scarlatina differt a purpura per id, quod purpura habeat papulas ultra cutis superficiem prominentes, scarlatina vero habeat maculas, quæ cutis superficiem non excedunt. Item purpura nunquam statim sub initium morbi in conspectum venit, sicut scarlatina.

Eadem ratione differt etiam scarlatina a morbillis, quod videlicet morbilli sint exanthemata supra cutem aliquantum prominentia, nec tam lata, ut in scarlatina, præterea cum morbillis jungitur molesta tussis, coryza, & oculorum stillicidium, quæ in scarlatina non observantur.

Ex iisdem pariter rationibus differentia scarlatinæ facile eruitur ab aliis exanthematibus, ut rosalia, urticata, erysipelate, & maculis scorbuticis; quia priora prominentia habent exanthemata; ery-
fi-

lipelas vero unam tantum corporis partem occupat, scarlatina autem totum corpus; & tandem maculæ scorbuticæ non rubent, ut scarlatina, sed livent, item sunt sine febre, diuque corpus defœdant.

Hæc, quæ nunc de divisione & differentiis scarlatinæ dicta sunt, inserviunt pariter pro faciendâ scarlatinæ diagnosi; unde superfluum fore judico, diagnosin separatim tractare, ejusque signa distinctiva adducere, quia ex his jam facile cognosci potest, quæ benigna & quæ maligna dici debeat; item ex iisdem scarlatina facile a morbillis, purpura, aliisque supra dictis exanthematibus distingui potest.

SECTION IV.

De scarlatinæ causis.

XXX.

Quemadmodum aliorum morborum tam internas, quam externas, tam pro-

ximas, quam procatarcticas quisque medicus debet indagare causas, ita pariter nostra interest, scarlatinæ inquirere & assignare causas, quæ scarlatinam ab aliis exanthematibus distinguant, quod, ut eo facilius assequamur, sequentes observationes notandæ & præmittendæ erunt, ut

Primo, quod scarlatina plerumque epidemice grassari soleat, etenim uno alterove anno plures, alio vero neminem affligere solet.

Secundo, quod talis scarlatinæ epidemia, quamvis Sydenhamius illam ad autumnum tantum referat, quolibet anni tempore grassari soleat; interim viginti & aliquot annorum spatio ego hic Viennæ illam sæpius circa æquinoctium vernale, quam alio tempore observavi; quo tempore etiam observarunt D.D. Schulzius, Navier, alique.

Tertio, quod scarlatina sit affectus, qui ut plurimum infantes, illosve, qui
non

nondum ex ephebis excesserunt, invadere soleat; quamvis ego aliquos triginta, & ultro annos natos noverim, qui scarlatina correpti erant. Idem legimus in Actis med. Berolin. Dec. 1. vol. VI. pag. 21. ubi legitur foemina adulta scarlatina laborasse. Idem etiam observavit & annotavit Eruditiss. Magnific. D. Haën in scarlatina maligna, quæ 1748. in Hollandia grassabatur, & infantes adultosque corripiebat.

Quarto quod scarlatina præcipue maligna sit morbus summe contagiosus, & periculosus, qui integras familias quandoque delere solet, & ideo pestis infantum vocari consuevit. Si enim in communitate decem infantum unus eadem corripatur, vix aliquis præsentium ab ea immunis erit. Unde videtur ejus contagium facilius propagabile & multiplicabile, quam in variolis & morbillis ipsis.

Verumtamen adest hic observatio admiratione digna, quod aliquando sanguine juncti, quamvis longo locorum intervallo inter se diffiti, eodem scarlatinæ contagio afflari & fere eodem tempore laborare observati fuerint. Tales funesti casus attigerant quondam nimirum antetriginta circiter annos Nobilissimam familiam Austriacam, Comitum de Curland, cujus quinque proles diversa prædia inhabitantes, ubi nulla scarlatina grafabatur, scarlatina vix non eodem tempore corripiebantur, & summo cum nobilissimæ familiæ luctu enecabantur.

Tandem quinto, quod causa materialis scarlatinæ tam benignæ quam malignæ videatur, esse una eademque specie; ratio asserti est, quia repetitis vicibus observavi, quod contagii lege scarlatina benigna communicata fuerit aliis, in quibus malignæ notas præseferbat, & vicissim; sic in communitate aliquot infantum

tum non videntur omnes laborare maligna, neque omnes benigna. Hoc ipsum videmus in contagio variolarum, quod nimirum aliquis variolis discretis laborans easdem communicet alteri, in quo malignæ indolis notas exhibent. Verum hoc dein magis dilucidabitur, dum causa materialis scarlatinæ in aprico erit.

XXXI.

Cum itaque ex mox antea dictis constet, causam materialem scarlatinæ esse contagiosam & multiplicabilem, debemus primo determinare in quo proprie talis causa consistat; item cum ex observationibus constet, quod talis causa materialis non semper agat, seu non semper ultro communicetur, & multiplicetur, unde debent assignari tales causæ procatarcticæ, occasionales & disponentes, quæ illam causam materialem in actum deducant, ut hoc modo multiplicetur, id est, ut epidemice grassetur.

Quare, si considero generalia contagii principia, quæ superius in tractatu de contagio adduxi, nullus dubitabo, quin statuam, quod causa materialis scarlatinæ consistat in certis seminiis animatis multiplicabilibus; eodem fere modo, uti sci- mus, & videmus, alia semina animalium & vegetabilium ultro propagari & multiplicari; qua ratione propter analogismum facile concipitur & explanatur, quidquid in hoc genere discutiendum occurrit.

Etenim pro certo habeo, quod si cum miasmate scarlatinæ fieret insitio, aut inoculatio, uti talis cum variolis fieri consuevit, quod scilicet scarlatina exinde exurgeret, & non alius morbus, in qua opinione eo magis confirmor, ex aliis experimentis non pridem institutis. Sic novimus, hoc modo morbillos, quin imo morbos contagiosos armentorum propagari, & multiplicari posse. Vid. Tractat. de contagio, & de variolis. Si igitur scar-
la-

latinæ variolarum , aliorumque morborum contagiosorum eadem est ratio , & modus propagandi & multiplicandi , uti in vegetabilibus , tunc sicut admittere debemus , quod in vegetabilibus fiat propagatio & multiplicatio per propria semina , idem a posteriori dicendum erit de scarlatina , aliisque contagiosis affectibus.

Quare huc quam optime quadrat , illud eruditissimi Marcelli Malpighii sapientissimum effatum: *Rerum enim natura tenebris obvoluta , cum solo analogismo pateat , tota percurrenda venit. &c.*

XXXII.

Postquam igitur pro causa materiali scarlatinæ certa & propria semina constituissemus , superest , ut procatareëticas & occasionales seu prædisponentes assignemus causas , a quibus prædictum miasma , seu semina in actum deducantur.

Quare judico , tales procatareëticas causas a certis tempestatum mutationibus

plerumque dependere; quæ vero illæ tempestatum mutationes sint, difficile est determinatu, quia quascunque sensibiles assignavero, semper verum erit, quod sub iisdem mutationibus etiam alii morbi contagiosi, ut variolæ, morbilli, petechiæ, purpura, aliique aliquando grassari soleant.

Quapropter necesse erit, ut recurramus, aut ad certos ventos talium seminiorum vectores; aut ad talium feminum certum, & debitum maturitatis terminum, ad hoc, ut dicere possimus, quod hæc seminia scilicet scarlatinæ potius, quam alia in actum deducantur.

Unde tales causas prædisponentes deduco a tempestatibus humidis præsentibus, vel prægressis, & diu durantibus, aut a certis tunc temporis flantibus ventis, Euronothis, aliisque Australibus, feminum vectoribus, illorumque evolutiones foventibus & promoventibus. Talia enim semina vel a prædictis causis affe-

afferuntur, vel inertia jam dudum latentia, in actum deducuntur, hoc est massæ humorum communicantur, ibidem evolvuntur, & multiplicantur, humores inficiunt, & conspurcant, uti superius in tractatu I. de aqua nuceriana putrida §. 74. dictum fuit; ista materia putrida exanthematica in massa humorum aucta, aliquando occupat pulmones, hepar, ventriculum, aliaque interna viscera, alia vero subsistit, & hæret maximam partem in membrana cellulosa, ejusque vasis; unde etiam fit, ut non tantum totus corporis habitus rubicundus, sed etiam plus aut minus tumidus appareat; quin imo dein ostendam, quod subsequens ille leucophlegmaticus tumor exinde dependeat.

XXXIII.

Iste, de quo nunc dixi, est communis & ordinarius contagia propagandi, & multiplicandi modus. Interim debemus admittere, quod causa materialis conta-

gii, five scarlatinæ, five cujusque alterius, aliquando interne in corpore lateat, diuque hæreat iners ibidem, donec a certis causis in actum deducatur, ut evolvetur, efflorescat & multiplicetur. Ratio vero & necessitas, talia semina in corpore latentia admittendi est:

Primo, quia ex observationibus habemus, quod scarlatina, uti jam diximus, de variolis & purpura (§. 21.) aliquando sporadice, & dum nulla adest epidemia, efflorescat.

Secundo, quia experientia nos docet, quod profunda, fortis imaginatio, horror, aut terror tales excitare possint morbos exanthematicos. Vid. Tractat. de contagio, & alium de variolis.

Tandem tertio, quia in prædicto casu DD. Comitum de Curland aliquot miliaribus ab invicem distantium, & scarlatina fere eodem tempore laborantium, leges ordinariæ contagii locum habere non pos-

possunt; quis enim admittere poterit scarlatinæ contagium ad aliquot milliarium distantiam propagatum, aliisque fratribus & sororibus communicatum fuisse?

Quapropter admittere debemus, quod talia scarlatinæ seminia in illorum corporibus præextiterint; hæc vero illis quondam communicata fuerint vel titulo hæreditario a parentibus vel ab aëre, esculentis potulantisque. Talia vero in nostris corporibus aliquando contingere, legere possumus Tractatum de contagio.

XXXIV.

Sed major videtur difficultas in eo, quod talia seminia brevi temporis intervallo in locis ab invicem diffitis, & ubi nulla scarlatinæ epidemia observabatur, omnes fratres & sorores prehenderit & affligerit. Hæc mira phænomena procul dubio deducere debemus, vel exinde, quod prædicta scarlatinæ seminia in corpore hospitantia sibi præfixum maturationis

& evolutionis terminum eodem fere tempore attigerint; vel quod ab illorum forti imaginatione prædicta seminia fere eodem tempore, ut efflorescerent & evolverentur, in actum deducta fuerint; nam frater, qui primus scarlatina maligna laborabat intra triduum, quatrimumve exinde denatus erat; quo tristi nuncio ab aliis fratribus & sororibus accepto, debuerit necessario in iisdem non tantum tristis & mœsta idea, sed simul horror & pavor de hoc funesto morbo exoriri; ut exinde idem etiam morbus ortus fuerit. Vide Clar. Fieni elegantiss. tractatum de viribus imaginationis. Plura similia videri possunt in tractatu de contagio.

Huc enim referri potest obvia & nostris assertis analoga observatio, quæ ex vegetabilium efflorescentia & fructificatione deduci potest; sic constat, vegetabilium semina terræ mandata aliqua citius, alia tardius efflorescere; aliqua primo an-

no, alia secundo aut tertio, alia vero longe tardius fructificare.

Hoc ipsum videmus etiam in animalibus; quædam enim, ut insecta, & alia animalcula minima, armato tantum oculo visibilia vix nascuntur, jam multiplicant, & multiplicantur. Vide Læwenhœck de arcanis naturæ; alia vero intra unum, alterumve annum, aliqua, ut homo intra quindecim, & plures annos multiplicant: si itaque in aliis feminibus certos & diversos pro sui evolutione, & multiplicatione debemus admittere terminos, cur id ipsum etiam in seminiis morborum contagiosorum non admittamus non video.

Verum si hæc pro tenuitate mea allata alicui ut facile prævideo, non arrideant, ut meliora proferre studeat, rogo, quibus ut assentiar, non laborabo.

XXXV.

Supereſt adhuc alius, quamvis fortitan valde rarus modus, quo scarlatina,

aliaque exanthemata externæ corporis superficie communicari solent; contingit nimirum quandoque, ut animalcula & feminia v. g. scarlatinæ in aëre volitantia ipsi cuti adhæreant, ibique sedem figant, aliquando etiam ultro penetrent, atque resorbeantur, sicque in cute prædicta exanthemata exhibeant. Hac de re duas singulares, & valde curiosas adducam observationes, quarum primam invenio apud Clar. Lancisium in eruditiss. ejus tractatu de noxiis paludum effluviis lib. I. Part. I. cap. XVIII. Dum de minimis animalculis in locis humidis, & paludosis genitis, atque per aëra volitantibus, ratiocinatur, sic effatur.

„ Nam cum ejusmodi animalcula ab
„ ambiente aëre in omnia foramina,
„ quæ habent ostiola paulo latiora, quam
„ sint illorum moles, soleant irrumpe-
„ re; ubi tamen angustiora invenerint,
„ fieri potest, ut cunei more diffindendo,
„ vul-

„ vulnerandoque ampliora reddant, ido-
 „ nea nimirum excipiendis illorum ovu-
 „ lis. Probabilem vero ejusmodi conje-
 „ cturam faciunt ea, quæ nos ipsi con-
 „ tingere videmus, apud illos palustrium
 „ locorum incolas, qui statim atque no-
 „ cens illud hospitium experiuntur, fa-
 „ ciei colorem in deterius mutare, va-
 „ riisque pustulis, atque exanthemati-
 „ bus scædari solent.

XXXVI.

Altera vero majoris indaginis, & ma-
 „ gis curiosa legitur hac de re historia apud
 Paulum Sorbait celeberrimum quondam
 Practicum Vindobonensem in illius med.
 Pract. Tract. III. cap. XVI. de febre
 petechiali hoc modo.

„ Exanthemata petechiis similia totam
 „ propemodum aulam cæsaream, & utrum-
 „ que Gynæceum nuper 1674. in sylvula
 „ ad pulchrum fontem dicta, cum sub
 „ dio inter abscissas arbores, comœdia

„ exhiberetur, sub crepusculum noctur-
„ num, corripuerunt; ita, ut ad gy-
„ næceum derepente vocatus tantam ex-
„ anthematum copiam nobilissimarum do-
„ micellarum corpuscula defœdantium,
„ obstupuerim; nullus aderat calor, non
„ conquerebatur de quadam cordis op-
„ pressione. Susplicabar primo suffitum
„ aliquem arsenicalem venenatum, ad
„ venti favorem a sicariis factum fuisse;
„ sed postquam intellexi, locum illum
„ plenum fuisse serpentibus, stellionibus
„ & lacertis, plurimas arbores putridas
„ vermibus plenas, & insectis putridis
„ & venenatis infectas adesse, nec lo-
„ cum adeo perflatum fuisse, conjeci, ad-
„ fuisse miasma quoddam, quo aër in-
„ sectus fuit, & consequenter homines,
„ qui tamen ab imbecillitate veneni omnes
„ perfanati fuerunt; nec fuerunt pete-
„ chiæ, ut sibi quædam sinistre per-
„ suadebant.

Ex

Ex hac singulari, & notabili historia plura medicis practicis necessaria edocemur, & quidem primum, quod hic ab eruditissimo Sorbait annotatus exanthematicus affectus ad scarlatinam benignissimam reduci debeat.

Secundum, quod morbi exanthematici a miasmate animato, seu ab animalculis, illorumque seminiis per aëra volitantibus, & externæ superficiei corporis adhærentibus, aut per alias vias eisdem communicatis dependere possint. Tandem

Tertium, quod similis morbus exanthematicus, & benignus a petechiis, aliisque malignis distingui debeat.

Si quis vero plura de exanthematicis prædicta ratione communicabilibus, videre velit, legat & relegat elegantissimam, omnique eruditione plena Illustriss. & Eruditiss. D. L. B. van Swieten commentaria in Tom. II. §. 723. 4. 5.

S E C T I O V.

*Exponit symptomata, & sedem
scarlatinæ.*

XXXVII.

Statum morbi in scarlatina esse inflammatorium demonstrant rubor, ardor, dolor, & tumor, quare evidens est, sanguinem in minimis vasis restagnare, unde prædicta dependent.

Ista stasis videtur fieri præcipue in illis vasis, quæ membranam cellulosa perreptant, aut in eam terminantur; unde dein non tantum ille tumor, qui præsentem scarlatina, adest, sed vel maxime alter tumor leucophlegmaticus, qui tardius scarlatinam subsequitur derivari debet.

Si consideremus experimenta, quæ Clariss. Ruischius de membrana cellulosa instituit, videbimus, quod illa non tantum omnia vasa sanguifera, illorumque

mini-

minimas ramificationes; sed omnes etiam nervos, illorumque minimas divisiones obvolvatur & comitetur; item quod hæc membrana in diversam molem tendi, & elevari possit; quod diversi tumores, præcipue vero emphysemata nos docent; si itaque hæc, aliaque similia perpendamus; facile concipiemus, quomodo prædictus tumor in scarlatina fieri possit.

Major quidem videtur difficultas, de illo tumore leucophlegmatico, qui scarlatinam sequitur; sed facilius concipietur, si intimius illa, quæ sub ipsa scarlatina, aut statim post illam, obveniunt, perpendantur; dixi enim quod tempore exanthematum scarlatinæ humores in vasis ipsis, quæ cutem membranamque cellulosa perreptant, restagnent, adeoque hæc nimium tendantur, lacerenturque; unde dein tollitur illa cohæsiō epidermidis cum cute, quam deinde sequitur illa desquamatio & decorticatio.

Quo

Quo facto alia vasa peripheriæ corporis privantur illo sibi necessario tegumento, & sustentaculo; unde mirum non est, quod ipsa membrana cellulosa, irruentibus majore quantitate in illam humoribus, tendatur, & in tumorem leucophlegmaticum elevetur.

XXXVIII.

Ex quibus etiam patet ratio illorum, quæ §. VIII. dixi; quare nimirum illi majorem desquamationem, & decorticationem experiantur, qui pluribus scarlatinæ maculis obsidebantur. Item quare illos major, & periculosior leucophlegmaticus tumor vexare soleat, qui majorem decorticationem experti erant?

Huc debet etiam referri singularis quædam observatio de cute sive boum sive ovium morbo aliquo contagioso denatorum; corium enim ex tali cute præparatum nullius usus esse solet, quia tantam

tam possidet teneritudinem, ut facillime laxetur, & dilaceretur.

Ratio hujus phœnomeni in eo consistit, quod in tali morbo fiat stasis humorum in minimis vasis cutem perreptantibus unde hæc vasa partim nimium distenduntur, partimque rumpuntur; ex quo deinde exurgit minor partium, fibrarumque cutis ad invicem cohæsiō, minorque firmitas. Hæc vero adhuc magis patent, quod ex similibus morbis pili in brutis, capilli in hominibus suo nutrimento destituti, sponte decidere soleant.

XXXIX.

Dixi superius §. III. IV. & reliquis quod in scarlatina præsertim maligna adsit tam vehemens faucium tumor, rubor, & ardor, ut ægri quandoque nec deglutire, nec loqui, nec respirare valeant; ex quibus spero fore, ut quilibet judicet in tali casu summam adesse inflammationem, quæ non tantum laryngem, pharyngem,

lin-

linguam, tonsillas, aliasque partes in faucibus fitas occupet, sed sæpe etiam se ad œsophagum, ventriculum, arteriam asperam, pulmonesque extendat; in quo casu affligit nausea, vomitus, aut perpetuus nifus ad vomendum cum continuis deliquiis & lypotemiis. A stasi inflammatoria arteriam asperam, pulmonesque obsidente fit continua tussicula, respiratio perquam difficilis, parva & frequens summisque anxietatibus juncta.

XL.

Dum itaque prædicta mox recensita ita fiunt, exurgunt exinde necessario alia his similia, & lethalia mala; nimirum venæ jugulares, & vertebrales exinde compressæ se in subclaviam, & cavam exonerare non possunt; adeoque fit stasis inflammatoria in cerebro, ejusque sinibus, unde dein sopor, delirium, convulsiones, gangræna, & mors expectanda sunt.

XLI.

XLI.

Dixi superius §. XXXI, quod causa materialis scarlatinæ tam benignæ quam malignæ videatur esse una eademque specie. Quia vero hæc propositio alicui paradoxa videri posset, rationem dedi, quia nimirum experientia constat, quod a scarlatina benigna maligna, & vicissim a maligna benigna contrahatur; uti hoc ipsum in variolis benignis & malignis videmus.

Verum quia hæc ad convincendum quemquam ratio quandoque non sufficeret, sequentia spero omnibus satisfacient: sic hoc ipsum videmus in omnibus aliis seminibus vegetabilium, quod si eadem materialia semina in diversis locis, aut diversis terræ plagis, aut etiam diverso tempore terræ mandentur, quod nimirum fructus quoad aliquas circumstantias diversi exinde oriantur; quin imo videmus ex eadem v. g. arbore fructus quoad quædam

accidentia, ut magnitudinem, colorem, maturitatem, diversos provenire. Quare ergo non etiam idem posset esse in feminiis scarlatinæ, & variolarum non video?

Sic legimus in Bonet. medicin. septemtrionali parte altera pag. 222. quod variolæ & morbilli in insulis orientalibus, & occident. sint semper maligni: Cujus rei causa non sunt feminia variolarum aut morbillorum, sed loca ipsa, aut aer, aut corpora incolarum ita disposita.

XLII.

Ast superest hic difficilior quæstio, de esu mytuli solvenda. Experientia enim constat, quod quamdiu hoc venenum in ventriculo latet, exanthemata in circumferentia corporis oriantur; quamprimum vero illud evomitur talia exanthemata dispareant. Vide eruditissima comment. van Swieten Tom. II. §. 399. Igitur evidentissime exinde deducere possumus, quod

ex-

anthemata scarlatina, aut quæcunque alia a prædictis feminiis verminosis non dependeant.

Hoc argumentum videtur in fronte habere aliquam vim, qua etiam illis, qui nostrarum essent partium, imponere posset; si vero in recessu consideretur, apparebit, quod nostram de contagio sententiam potius corroboret, quam infirmet. Nam duplicis generis debent admitti exanthemata; nimirum illa, quæ contagiosa, seu ultro multiplicabilia esse solent; qualia sunt: scarlatina, morbilli, variolæ, petechiæ, & similia. Item alia, quæ non sunt contagiosa, ut lentigines, ephelides, sudamina, maculæ hepaticæ, & scorbuticæ; huc etiam spectant illa, quæ a pulicum morfibz cuti infliguntur, & petechias quandoque mentiuntur. Quapropter ad ultimam hanc classẽ debent pariter reduci illa exanthemata, quæ a comestis mytulis dependent. Quia nimi-

rum a mytulo in primis viis hærente, & internos spasmos excitante humores magna vi ad peripheriam corporis premuntur, qui ibidem subsistentes talia exanthemata exhibent. Dum vero mytulum evomitur, spasmi sedantur, & liber humorum circuitus per vasa cutis conciliatur, sicque exanthemata evanescent.

Hujus asserti clarissimum exemplum habemus in illis præcipue scæminis, quibus annis intra quadragesimum & quinquagesimum menstrua valedicere solent; istæ enim a spasmis internis, sæpiusque recurrentibus vexantur, phlogosisque afficiuntur, ex quibus facies ad instar scarlatinæ rubere, moxque pallere solet.

Hæc sunt præcipua scarlatinæ symptomata, quorum non tantum decursus, sed & causas, rationesque pro possibili explanavi; supersunt plura alia exponenda, quorum quia ratio facile patet, aut,
quia

quia jam superius §. XXI. data est, talia hic tacitus præterire volo.

S E C T I O VI.

Exhibet prognosim scarlatinæ.

XLIII.

Scarlatinam benignam, si nullus in
sex rebus non naturalibus committatur er-
ror, esse omni periculo expertem omnes
norunt practici. Altioris vero indaginis,
& majoris periculi scarlatina maligna esse
solet.

Scarlatina maligna habet suos malignitatis gradus, nam aliquando prima, aliquando secunda, tertia, aut quarta die, aliquando tardius interficere solet.

Gradus malignitatis desumitur a symptomatibus affligentibus ; si enim summa adsit prostratio virium , ingens in degluti-

F 3 tione,

tionē, & respiratione difficultas, sopor, delirium, intra unam alteramve diem jugulare potest.

Si instantibus his diris symptomatibus pulsus sit parvus, & celer, videtur jam gangræna subesse.

A contrario multum sperare possumus, si ægri libere respirent, si exigua cum difficultate deglutiant, & si pulsus, non obstante ejus celeritate, sit fortis.

In infantibus cæteris paribus minus est periculum quam in adultioribus, quia illorum corpora magis sunt transpirabilia faciliusque sine dilaceratione fibrillarum tendi possunt.

Quo tardior & rarior fit scarlatinæ eruptio, eo benignior plerumque esse solet; quo autem citior, & copiosior corpus obsidet, eo periculosior esse consuevit. Interim vidi sæpe statim prima die scarlatinam benignissimam in conspectum venisse. Item observavi, quod, quamvis

vis exanthemata scarlatinæ sint rara, si tamen febris, & anxietates perseverent, semper mali moris dicenda sit scarlatina.

Quando scarlatina sedem mutat; hoc est quando nunc una, nunc altera pars corporis magis rubere videtur; aut quando universaliter in ambitu corporis nunc major nunc minor apparet rubedo; metuendum est, ne in aliqua interna corporis parte sedem figat, sicque periculum augeat.

Si in frequente, & copiosa scarlatina externus corporis habitus tumeat, facilius toleratur morbus, secus enim adest intolerabilis ardor.

Si corpus in peripheria tumeat, subsequitur certius decorticatio, quam si non tumeat.

XLIV.

Si dissipata jam scarlatina ægri adhuc febricitent, inquieti, & insomnes sint,

F 4

signum

signum est crīsim necdum perfectam adesse, adeoque multa adhuc metuenda superesse.

Quibus scarlatina ad decorticationem disponitur, videtur quasi critice hac ratione evacuari; observavi enim, quod tales ægri non tam ex scarlatina quam ex subsequo tumore leucophlegmatico metuum habebant.

Si post superatam jam scarlatinam præcipue malignam ægri ab omni febre immunes sint; & tamen non appetant, languidique maneant, signum est prædictum tumorem leucophlegmaticum in propatulo esse.

Si tumor iste leucophlegmaticus cum pulsu febrili conjunctus sit majus portendit periculum, quam si sit sine febre.

Si adhibitis exquisitissimis, quæ ars dictat, remediis, tumor ille leucophlegmaticus nihilominus cedere nolit, tunc vel fit raptus illius feri ad cerebrum, ex quo ægri fiunt comatosi, sicque aut convulsi,

vulsi, aut apoplectici pereunt. Vel fit decubitus ad cavitatem thoracis, unde dein sequitur suffocatio.

SECTIO VII.

Scarlatinae, ejusque graviorum symptomatum curationem proponit.

XLV.

In methodo scarlatinæ benignæ medendi exponenda non detinebor; etenim ex illis, quæ jam superius adduxi abunde constat, medici satagentis opera opus non esse, sed sufficere, si tales ægri regimine, quoad sex res non naturales temperato utantur.

Unicum tamen in similibus casibus observandum tam ægris, quam medentibus injungo, ne scilicet evanescentibus jam exanthematibus ægri nimis cito aëri frigi-

do se exponant, nam superius jam innuavi, quod scarlatinæ etiam benignæ aliquando supervenire soleat, tumor ille molestus, & sæpe periculosus leucophlegmaticus dictus.

XLVI.

Si vero scarlatina maligna adsit, quæ cognoscitur ex signis §. XXVIII. & XXIX. tunc funestissimo huic malo exquisitis, & energiticis remediis quantocius obviam eundum est; quia hic ipse morbus, ut alii inflammatorii vel discutitur vel transit in gangrænam, aut abscessum, aut alium §. III. & IV. descriptum affectum. Quapropter indicationes curativæ ex datis de scarlatina causis §. XXX. formandæ erunt.

Pro prima causa assignavimus miasma aliquod verminosum septicum multiplicabile.

Pro secunda vero, & quasi præcedentis effectû diximus esse dispositionem inflam-

inflammatoriam, quasdam partes plus, alias minus occupantem, & diversa symptomata, sæpeque lethalia inducentem.

Unde indicationes exinde exurgunt. Primo: ut prædicta materia septica verminosa per appropriata antiseptica enervetur, destruatur, illiusque multiplicatio impediatur. Secundo: ut humores stagnantes in liberum circulum redigantur. Et tandem tertio: ut symptomatibus urgentioribus obviam eamus.

De prima indicatione deinde erit sermo, quia stasis inflammatoria in hoc morbo quandoque ita urget, ut nisi statim sub initium morbi hanc præ omnibus aliis respiciamus, omnibus aliis conatibus oleum, & operam perdamus. Cum enim stasis inflammatoria cerebrum, fauces, aliasque nobiles partes occupet, debemus esse solliciti, ut liber humorum per has partes circulus procuretur, quod fit primo demendo quantitatem eorum. Secundo, impetum ipso-
rum

rum ad partes affectas minuendo, quod fit revellendo, & derivando. Et tandem tertio humores meabiles, & fluxiles reddendo.

Præterea una eademque fidelia debemus prædictam acrimoniam septicam respicere, & pro possibili mitigare, atque præsentia, urgentiora symptomata lenire, futuraque impedire.

XLVI.

Primis indicationibus satisfit, si illico sanguis ex pede, & in debita quantitate mittatur. Hoc modo enim satisfacimus & generalibus inflammationum, & nostris de scarlatina indicationibus; nam hac ratione demitur exuberans humorum quantitas, minuiturque impetus eorum ad partes affectas.

Ex quo dein evenit, ut alia liquida diluentia & antiphlogistica facilius nostris misceantur humoribus, illosque meabiles, & fluxiles reddant.

Scio quidem multos celebres practicos abhorrere a venæsectione præsentibus

ex-

exanthematibus instituenda, quia erroneis præjudiciis capti exanthematum retrocessum, aut retropulsum mutant.

Verum superius in tractatu de variolis §. CXXXI. diversis observationibus, multisque gravibus autoritatibus ostendi tales vanos inanesque esse metus; quibus sequentia accedunt.

Nam in nostro casu exigit venæsectionem status morbi inflammatorius, & præceps ex neglecta, & omissa sanguinis missione vitæ periculum; quia brevissimo tempore inflammatione affectæ partes in gangrænam mortemque terminantur, quibus venæsectio in debita quantitate instituta moras injicit; ut dein ex aliis appropriatis remediis multum sperandum restet.

Sanguis venæsectione extractus præditus est crusta tenaci, lardacea eodem modo, ut in pleuritide, & peripneumonia; adeoque sicut in his casibus, adhibitis quibuscunque diluentibus, & anti-phlo-

phlogisticis sine venæsectione nihil effici-
mus, idem dicendum erit in scarlatina.

Præterea non tantum meis, sed etiam
aliorum observationibus edoctus edicere
possum, quod nisi in scarlatina valde ma-
ligna quantocius sufficiens quantitas san-
guinis detrahatur ægri brevissime aut suf-
focentur, aut gangræna afficiantur. Quod
jam aliunde ex præcedente sectione II. &
§. XXI. constat.

Hoc ipsum confirmat, & corroborat
sua autoritate Clariss. Freind. Hist. med.
hoc modo.

„ In variolis, morbillis, erysipelate,
„ & scarlatina, si symptomata vehemen-
„ tiora fuerint, si caput, aut pulmones
„ vehementius urgeant, aliæque partes
„ ingenti dolore supra modum affician-
„ tur; ratio postulat, ut vena incida-
„ tur ac tuto fieri licet. Et teste expe-
„ rientia (nihil enim frequentius exper-
„ tus sum) audacter affirmo, me nun-
„ quam

„ quam observasse potuisse , eruptiones
 „ istiusmodi ex venæsectione retroire.

Ejusdem opinionis & observationis
 sunt plures alii, quos prætereo , practici.

XLVII.

Sed dices, certæ & evidentes celeberrimum practitorum observationes nos docent, quod sæpe in morbis malignis, ut in scarlatina maligna humores nostri corporis non sint tenaces, viscosi, & crusta lardacea donati; sed potius dissoluti, difflui, omnique consistentia carentes; ut in peste Bredana, aliisque vide commentar. D. L. B. van Swieten Tom. II. p. 421. In simili vero casu venæsectio debet exulare, alia vero remedia, ut incrassantia, austera, & acida mineralia præstitui debent.

Ad hanc difficultatem respondeo, quod in simili casu deberemus abstinere a venæsectione; & prædicta remedia, nostris dein dicendis, contraria, ordinare.

Ast

Ast hoc monitum volo, quod tales casus in nostris regionibus oppido rari esse soleant, quia ad talem humorum dissolutionem illi potissimum proclives sunt, qui endemio, & hæreditario titulo crasi humorum scorbutica præditi sunt, quod in nostris regionibus oppido rarum est.

Ad hanc objectionem referri potest alia in scarlatina maligna observatio; nimirum ego ipse aliquoties summa cum admiratione observaveram, quod vegeti & alias fanissimi infantes, aut juvenes, scarlatina maligna correpti brevissimo tempore cum pulsu debili, frequenti, & inæquali perquam debiles languerent; qua ex ratione hæsit mihi aqua, an in simili casu sanguis mittendus esset nec ne.

Sed experientia me a posteriori docuit, quod ex celebrata venæsectione similes ægri potius refocillarentur, quam opprimerentur; nam pulsus exinde fiebat æqualior, fortior, & mollior; quod denotat

in similibus casibus vires oppressas non vero exhaustas dici debere. Ast, ut clarius, & evidentius hæc pateant, quæ communibus, & apud medicos usitatis effero terminis, opus erit, ut quædam, medicis hoc tempore nota experimenta, consideremus.

Sic experimenta nos docent, quod si nervi a pari vago, & intercostali oriundi, & ad cor tendentes ligentur, aut quacunque ratione comprimantur, motus cordis, arteriarumque langueat, & palpitet, pulsus fiat exinde necessario debilis, celer & inæqualis. Item constat, quod nervi cingantur multis, & minimis vasis, eorum partim lubricitati, partimque nutritioni inservientibus, atque nervorum ganglia constituentibus.

Si itaque in vasis nervos ad cortendentes ambientibus fiat talis humorum stasis, tunc fibrillæ nerveæ premuntur, & comprimuntur eadem ratione, ac si ab

aliqua violentia externa premerentur. Igitur fiunt exinde omnia illa impedimenta in motu cordis, arteriarumque, quæ jam dixi, taliaque perdurant, donec prædicta stasis solvatur.

Ad hanc vero, uti ad omnes alias similes resolvendas stagnationes, quod venæsectio plurimum conducat, jam probatum fuit. Unde mirum non est, quod in similibus casibus pulsus, qui parvus, celer, & inæqualis erat post celebratam venæsectionem fiat fortior, & æqualior.

Interim in talibus casibus semper bene perpendendum esse judico, an non stantibus his, subfit jam gangræna; in quo casu mortem, aliunde inevitabilem, venæsectio potius acceleraret, quam præcaveret; quapropter satius est in tali casu ab omni sanguinis missione abstinere; ne medicus videatur occidisse illum, quem iniqua fors ipsa interemit.

Hæc

Hac vero occasione quamvis extra omnem meæ materiæ scopum, & ordinem, admonere possum, & debeo, quod plures, quam vulgo creduntur, momentosi, & imperscrutabiles nervorum affectus, ut præcipue diversi spasmi hypochondriaci, & hysterici, a tali stasi humorum in vasis nervos ambientibus, eorumque ganglia constituentibus, dependant; qui dein flagellum ægrorum, medicorumque dici solent.

Quod vero quantitatem sanguinis detrahendi, aut locum, ex quo mitti debeat, concernit, in tractatu de variolis maximam partem jam insinuavi.

XLVIII.

Præmissa ut jam dixi venæsectione debent alia, quæ pariter revellendo & derivando agunt, in usum vocari, talia sunt epispastica, vesicantia, quæ partibus inferioribus, aut etiam ad nucham applicari debent. Debet tamen,

G 2

ut

ut superius dixi in tractatu de variolis, præmitti sufficiens sanguinis detractio, fecus plus damni, quam commodi ex vesicantibus expectandum erit.

Ad eundem scopum spectant enemata emollientia sæpius injecta, five illa sint ex diversis speciebus emollientibus, five ex decocto hordei, ex lacte, aut ejus fero perinde est, dum modo non sint acria irritantia.

XLIX.

Aliis vero supra dictis indicationibus, quæ acrimoniam & tenacitatem humorum respiciunt, satisfacimus per diluentia, temperantia, antiphlogistica, quæ fluxiles & meabiles humores reddunt, acrimoniamque septicam temperant.

Talia defumuntur ex aquosis, nitrosis, farinosis, fructibus horreis, oleribus, acescentibus, acidis, diluentibus, humectantibus, resolventibus, & saponaceis.

Qua-

Quapropter huc spectant radices graminis, acetosæ acetosellæ, scorzone-
ræ. Herbæ: ut acetosa malva, althæa,
veronica.

Farinosa sunt semina frigida. Huc
etiam spectant: Hordeum, avena, amy-
gdalæ, fagopyrum, milium, oryza,
semina papaveris.

Fructus horæi sunt: Poma citria,
aurantia, poma acido dulcia, pruna
dulcia, rybesia, rubi idæi, mora,
fraga & similia.

Huc spectat lac dulce, ebutiratum,
serum lactis. Tandem acida mineralia,
ut spiritus nitri, vitrioli, sulphuris per
campanam, & acida vegetabilia, ut spe-
cialiter acetum vini.

Ex his possunt componi multifariæ
remediorum formulæ; nimirum: Deco-
cta, infusa, extracta, emulsa, hydro-
gala, syrapi, julapia, rob, balnea,
vapores, fomenta, clysmata, & similia.

Qui vero plura in eodem genere remedia desiderat, legat materiam medicam, & remediorum formulas venerandi Hermani Boerhavii, & Clariss. D. Davidis de Gorter.

L.

Superius in indicationibus formandis dixi, quod primo illud miasma contagiosum septicum deberet destrui, ejusque multiplicatio impediri. Verum quia ad hæc usque tempora ignoramus, talia specifica, quæ miasmati contagioso scarlatinæ directe opposita essent, sic hæc fuit una ex rationibus, quod nunc primo huic indicationi satisfaciam, cui primo satisfacere debuissim.

Quantum autem ex repetitis eruditissimorum practicorum observationibus nobis constat, habemus universale antisepticum in cortice peruviano, qui in omnibus morbis contagiosis malignis præ omnibus aliis remediis hucusque inventis,

tis, efficacissimus deprehensus est, in quantum acrimoniam illam septicam temperat, illiusque ulteriorem multiplicationem impedit.

Ast in illis morbis malignis, qui cum aliqua inflammatoria dispositione conjuncti sunt, ut variolæ, & scarlatina, observationes docent, quod non conveniat, nisi prius inflammationi per missionem sanguinis perspectum sit; atque hæc & quidem princeps fuit ratio, quare in scarlatina primo de inflammatione, dein vero de ejus acrimonia septica sollicitus fuerim.

LI.

Quod vero cortex peruvianus in scarlatina maligna sit speciale remedium, optimumque antisepticum habemus ex observationibus celeberrimorum medicorum. Hoc videre possumus apud Mortonium capite V. de febre scarlatina in historiis IV. V. VII. VIII. IX. & X.

Idem sentit Eruditissimus, & Magnificentissimus D. Archiater Cæsareus de Haen.

Qui plura hac de re legere cupit, inveniet in nostro tractatu de variolis, & in nostris sequentibus observationibus.

Ast hic objici posset: quod effectus aliquis a cortice vix sperari possit, nisi hic in debita, & sat magna quantitate assumatur, quod in scarlatina fieri non potest, quia in deglutitione difficultas quandoque tanta est, ut vix liquida deglutiri possint; adeoque talia proposita remedia sunt de subiecto non supponente.

Ad hoc respondeo, quod in simili difficili casu alia ratione procedendum sit, Nimirum debet corticis extractum, aut ejus sal methodo Gareana præparatum in aqua appropriata solutum, sicque in parva dosi, & sæpius exhiberi; qua ratione non tantum facilius assumi poterit, sed

sed & remedii major efficacia, non obstante minore quantitate, compensabit illam magnam quantitatem corticis in substantia assumendi.

Præterea poterit ex cortice, & aliis speciebus emollientibus saturatum decoctum confici, & exinde clysmata sæpius injici; sic enim fiet, ut magna similis decoctionis virtus per vasa absorbentia bibula ad massam humorum feratur, & eundem ac si per os assumpta fuisset, exerat effectum.

Hoc confirmant alia experimenta, quibus constat ex enematibus nutritivis corpus diu nutriri posse. Item experimenta nos docent, quod per saturatas chinæ chinæ decoctiones sæpius injectas, febres eodem modo curari possint, ac si hoc remedium per os assumatur.

LII.

Tandem posset quisquam contra nostras superius de scarlatina factas indica-

tiones opponere dicendo, quod in morbis præcipue malignis exanthematibus prima & princeps indicatio debeat esse, ut materia maligna exanthematica pellatur a centro ad peripheriam corporis; de qua apud nos altum semper fuit silentium.

Ad hanc objectionem respondeo, esse quidem in morbis præcipue acutis vulgarem opinionem, & indicationes, ut miasmata maligna a centro pellantur ad peripheriam; in quem finem solent etiam præstitui remedia vulgo dicta expellentia alexipharmaca, camphorata, aliaque salibus volatilibus prædita, sed prohi dolor! quanto cum ægrotantium detrimento? quia sic motus febriles augmentur, fit exinde materiæ morbificæ, quam ad peripheriam pellere intendimus, raptus ad cerebrum, aut ad alia nobiliora viscera depositio; unde dein sopor, delirium, phrenesis, convulsiones; quin-
imo

imo exanthemata ipsa adipiscuntur exinde naturam, indolemque perniciosiorem; verbo: morbus de indole sua benignus fit hac ratione malignus. Quod ipse Expertissimus Sydenham de scarlatina benignissima asserit: *Si plus negotii ægris facessamus, vel lectulis continenter incarcerando, vel cardiacis, aliisque remediis superuacaneis, nimis doctæ, & ut vulgo dicitur, secundum artem, supra modum ingestis; morbus statim intenditur, & æger non raro nulla alia de causâ, quam nimia medici diligentia ad plures migrat.*

Ista perversa materiam exanthematicam a centro ad peripheriam pellendi methodus, videtur præcipue in eo fundari, quod credantur talia exanthemata, quasi critice hoc modo ad habitum corporis tendere; quia videntur quandoque ægri exinde quasi alleviari. Sic enim videmus, quod facta variolarum eruptione anxietates, inquietudines, convulsiones, alia-

aliaque turbulenta symptomata sedentur, aut saltem mitigentur, idem observamus in pleuritide, & peripneumonia laborantibus; quales morbi, si debito tempore non discutiantur, humores ita corrumpunt, ut dein exanthemata illis superveniant, antequam vero hæc superveniant adest summa inquietudo, anxietas, quandoque etiam delirium, quæ omnia dein mitigantur, ægerque resipiscere videtur, dum exanthemata superveniunt; cum itaque observationibus constet, ægros in morbis acutis ex eruptione exanthematum alleviari, indicationes fieri debent, ut talia a centro ad peripheriam pellantur.

Ad hoc respondeo, quod terminos artis debeamus in sensu proprio, & stricto assumere, adeoque, quid proprie fit crisis in morbis acutis, ex iisdem fundamentis explanare; ex quo dein clare videbimus; quod tales objectiones multis imponere possint. Crisis enim in morbis acutis

stri-

ſtriſte ſumpta juxta omnes medicos eſt ille ſtatu morbi, qui facta cauſæ morbiſicæ per unam alteramve viam evacuatione, morbum ſolvit, unde dein ſequitur notabilis, & permanens ægri alleviatio; denique ut æger exinde in vado conſtitutus dici poſſit.

His tanquam evidentibus artis principiis præſuppoſitis, omnes præfertim vero celebres practicos in teſtimonium peto, an illi ægrum, qui expulſis ad peripheriam variolis melius habere videtur, extra periculum conſtituere poſſint? Item an ille v. g. pleuriticus, cui die morbi nona aut undecima exanthemata ſuperveniunt, in vado conſtituendus ſit? triſtis enim, & fere quotidiana experientia nos contrarium docet. Adeoque ſignum evidentiffimum eſt, quod talia exanthemata nunquam ad criſim perfectam, raro ad imperfectam, melius vero ad acriſiam reduci debeant.

LIII.

Hæc est, quam hucusque explanavimus generalis scarlatinæ malignæ medendi ratio, superest, ut quædam in particulari de urgentioribus scarlatinæ symptomatibus brevissime attingamus, qua nimirum salutari methodo illis obviam eundum sit.

Princeps & urgentissimum symptoma dixi in scarlatina maligna esse inflammationem faucium, quandoque etiam cerebri. Quare in similibus casibus præter generalia, superius jam recensita remedia debent ordinari gargarismata & injectiones ex emollientibus, & demulcentibus in Tractatu de variolis §. CVIII. jam recensitis; quibus statim a principio morbi addi poterunt illa, quæ virtute sua tonica, & demulcenti (absint tamen omnia acria, & calefacientia) majorem ad prædictas partes affluxum impediunt, qualia sunt Rad. tormentillæ, bistortæ, femi-

femina psylii cydoniorum, aliaque similia.

LIV.

Præterea, quia experientia nos docet, quod si inflammatio faucium anginosa ad extra vergat, minus affligat, minusque periculum portendat, debemus fomentationes, cataplasmata ex iisdem emollientibus in lacte coctis tepide circa collum applicare, ad hoc ut prædictus inflammatorius tumor ad externas potius partes avocetur. Hanc fuisse Divi Hippocratis regulam legere possumus in Aphor. 37. sect. VI. & Aphor. 49. sect. VII. ubi sic ait: *ab angina detento, tumorem fieri in collo, bonum: foras enim morbus vertitur.*

Idem quoque videre est apud Corn. Celsum Lib. IV.

Item ex eodem fundamento judicat vetustissimus medicus Aretæus, quod in

angina cucurbitula externe applicata in pectus, ut asserit, malum detrahbat.

LV.

Huc etiam spectat ille status inflammatorius, qui infantibus non tantum scarlatina, sed etiam dentitione laborantibus communis est, & in quo, inflammatis gingivis, faucibusque, regressus sanguinis per jugulares ex cerebro, ejusque sinubus impeditur, unde similes infantes phrenesi, & convulsionibusprehenduntur. In quo conclamato fere casu, nisi sanguifugæ post aures applicentur, ex aliis remediis vix aliquid sperandum restat, hoc vero in tractatu de variolis §. CXVII. fusius explanavi, quare nunc hujus nihil ultro meminerim.

LVI.

In scarlatina præsertim maligna affligunt sæpe inquietudines, & vigiliæ continuæ, in quo casu paregoricis, anodynis,

nis, emulsisque quies & somnus conciliandus erit.

Eadem remedia conveniunt etiam ad attemperandum illum ardorem §. VII. qui quandoque in habitu corporis valde molestus esse solet.

Sed omnibus diluentibus, emollientibus, demulcentibus, & emulsis præferri debet hydrogala, de qua in tract. de variolis fufius tractavi.

Hoc enim remedio, non tantum humores fluidi, & meabiles redduntur, acrimonia, & ardor temperantur, sed vel maxime dolor faucium demulcetur, & corpus lenissime nutritur. Si vero ferum lactis magis arrideret, poterit hydrogalæ substitui.

S E C T I O V I I I .

*Periodum , seu stadium scarlatinæ secundum
nimirum illum tumorem leuco-phlegmaticum
una cum ejusdem curatione sistit.*

LVII.

Iste leucophlegmaticus tumor , qui
scarlatinam ut §. VII. dixi , sæpe se-
quitur , est majoris quandoque momenti,
quam scarlatina ipsa. Etenim non tan-
tum facies , manus , pedesque , sed &
abdomen , scrotumque , immensum tu-
ment ; urina secedit pauca , & plerum-
que cruenta , aut loturæ carniū similis,
fæces alvinæ sunt albæ , & pultaceæ ,
tussis adest sicca , quandoque sat violen-
ta & respiratio laboriosa ; corpus est
languidum , ponderosum , vixque mobi-
le. Vasa serosa , & lymphatica mirum
in modum tument , & tenduntur ; unde
si appropriatis remediis quantocius opem

non

non feramus, hæc dilacerantur, & fit humorum five ad cerebrum, five ad cavitatem thoracis, aut abdominis, extravasatio; sicque malum immedicabile redditur.

Quare medentes duplex in hoc morbo officium tenet. Primum est, ut quantum ars valet, studeant, hunc funestum tumorem hydropicum præcavere. Alterum vero in eo consistit, ut præsentem tumorem tollant, & aliis inde pendentibus, molestisque medeantur symptomatibus.

LVIII.

Superius §. XXXVII. dixi, quod miasmata scarlatinæ soleant petere, & obsidere præcipue partes corporis molles, & glandulosas; ut membranam cellulosa, os internum, aliquando parotides, glandulas axillares, inguinales; quæ tument, & inflammantur. Ex quo dein fit, ut dissipata jam scarlatina, & discussa prædicto tumore inflammatorio

prædictæ partes laxæ, & debiles fiant; unde dein exurgit, ut si tales ægri non rite transpirent, humores in illis colligantur partibus, sicque tumori illi leucophlegmatico viam sternant; qui dein facilius contingit, cum ex peracta jam decorticatione prædictæ partes eo facilius tendantur & in tumorem eleventur.

Adeoque præprimis solliciti esse debemus, ut tales ægri, quamvis superata jam scarlatina, in vado esse videantur, in debita transpiratione maneant; quod fit liberum vitando aëra; superficiem corporis linteis, pannisve laneis siccis, & fumo aliquo aromatico imbutis, sæpius & leniter fricando; decocta, aut infusa ex veronica, betonica, rad. graminis, petroselini, aliisve, calide hauriendo; tandem partes solidas roborando; unde fiet ut humores ferofi non tantum per transpirationem exhalent, sed etiam per urinam copiosorem evacuentur.

tur. Observavi, quod infusum baccarum juniperi huic intentioni præ omnibus aliis satisfaciat.

Scio quidem, & prævideo, quod mea consilia de vitando aëre libero, aut de ægris in lecto detinendis, multis inexpertis paradoxa videbuntur; interim sufficiat dicere, quod experientia edoctus hæc scribam, hæc sentiam.

Præterea, quamvis superata scarlatina, appetitus sæpe jam vigeat, curandum tamen est, ut certas diætæ regulas observent ægri, ut nimirum talia ingerant, quæ facile egerere possint.

Ultimæ vero indicationi, quæ est, ut partes solidæ roborentur, satisfacimus optime per lenia martialia, & rhabarbarina v. g. per tincturam rhei aquosam cum tinctura mortis pomat: Quæ si rite observentur, sperandum est, fore, ut status ille hydropicus præcaveatur.

LIX.

Verum quandoque contingit, ut omnibus adhibitis cautelis, nihilominus solito alias tempore tumor ille leucophlegmaticus superveniat, novumque vitæ periculum, quo jam liberi credebamur, afferat.

In simili igitur casu indicationes esse debent primo, ut humores serosi plus aut minus viscosi incidantur, attenuentur.

Secundo, ut per convenientes vias evacuentur.

Tertio, ut partes solidæ roborentur, ac tandem ut symptomata urgentiora mitigentur.

Primæ & secundæ indicationi fatisfit per omnia salia fixa, tam alcalina, quam neutra, aut etiam acida; qualia sunt; sal absynthii, cardui benedicti, liquor terræ foliatæ tartari, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, sal polychrestum, tartarus solu-

lubilis, chryſtalli tartari, & multa alia ejusdem generis, quæ, vel in forma pulveris, vel aliquo ſoluta liquore propinari poſſunt: his enim non tantum illud, quod viſcidum eſt, inciditur, attenuatur, ſed ſimul etiam partim per alvum, partim per urinam evacuatur.

Porro huc ſpectant alia aperitiva, ut radices graminis, petroſelini, ononidis, **eryngii**, fœniculi, aſparagi, & alia ejusdem generis remedia, quæ cum ſupradictis ſalibus decocta, clarificata, & cum oxymelle ſcillitico, aut ſyrupo de duabus radicibus, edulcerata, calide ſæpius ad unam alteramve unciam pro diverſa ratione ætatis exhiberi poſſunt.

Propter ſpecialem vero virtutem ſolventem, & diureticam huc referri debent: ſcilla, & aſelli, ſeu millepedes.

Scilla exhiberi poteſt in ſubſtantia ſed melius in infuſione, aut in extracto, aut ejus oxymel ſcilliticum.

Millepedæ vero summam habent vim, si vivæ contundantur; earumque succus expressus in usum vocetur. In quem finem sequens aut aliqua fere similis, mixtura mihi in similibus morbis familiaris esse solet.

℞. Aquæ still. petroselini unc. V. spirit. falis coagulat. succi asellorum aa. dr. III. Oxymell. scillit.

Syrupi de duabus rad. aa. unc. I. Misce.

De hac mixtura debet æger sæpius unum, alterumve cochlear assumere, & unam, alteramve scutellam infusi baccharum juniperi, aut alicujus decoctionis ex supradictis radicibus aperitivis factæ, calide superbibere.

Ex usu hujus remedii non tantum urina copiosior redditur, sed & levis diarrhæa excitatur, quæ si non succedat, debet alvus clysmate emolliente, & salino sollicitari.

In

In eundem usum inferviunt, & conducunt illa apochylismata, seu Rohob, ut ebuli, juniperi, sambuci, & de spina cervina, quæ cum supradictis remediis misceri, iisdemque addi possunt.

LX.

Tandem, dum omnia prædicta, aut alia similia remedia imparia sunt pertinacissimo huic tollendo malo, quærendum est aliud in mercurio, & auro quod in his, aliisque similibus extremis morbis inventum est, præsentaneam ferre opem.

Tale remedium, quod in pilularum aut alia forma præstitui potest, est sequens: v. g.

R. Rhei electi

Spirit. salis coagulati aa. dr. II.

mercurii dulcis

Auri fulminantis

Extract. Scillæ aa dr. ℥

H 5

M. fiant

M. fiant pilul. c. Rob juniperi pondere unius alteriusve grani, quæ foliis auri aut argenti obvolvi & obduci possunt.

Quod vero usum hujus remedii concernit, sequentia notanda sunt.

Primo, quod una alterave harum pilularum omni bihorio, aut trihorio pro diversa ætatis, aliarumque circumstantiarum, ratione exhiberi debeat, quam dosim tres quatuorve sedes quotidie sequi debent, quæ, si non succedant, tunc vel earum dosis debet augeri, vel prædictis pilulis Magisterium mecoacanæ, aut diagridium sulphuratum, aut pilulæ cochix addi possunt. Qua ratione dein salivatio impediatur. Quare

Secundo, ut eo certius salivatio impediatur debet æger post assumptas pilulas bibere calide aliquot uncias infusi baccarum juniperi aut decocti radicum graminis. Item

Ter-

Tertio, postquam bidui aut tridui his pilulis usus fuerit, debet ab earum usu una, alterave die abstinere.

Quarto si ab usu hujus remedii nimiae turbæ in corpore concitari videantur, poterunt tales sopiri remediis paregoricis.

Tandem si in his, aliisque similibus affectibus notabilis febris adsit, debemus ab usu hujus remedii abstinere; quia timendum est, ne exinde febris augeatur; in quo casu alia superius recensita remedia, ut succus asellorum cum sale polychresto, aut nitro antimoniato in usum vocanda erunt.

Ab usu prædicti remedii intra unam alteramve diem ingens copia feri, tam per urinas quam per alvum evacuari solet; ex quo abdomen prius tensum, & tumidum, una cum aliis corporis partibus collabescet, & flaccescet, brevissime; quod ut eo facilius obtineamus, &

& , ut partes laxæ & flaccidæ roborentur , debent sæpius pannis laneis fumo aromatico imbutis perfricari.

Hoc remedium fuit a secretis Magnifico , mihiq̃ æterna memoria colendo Domino Doct̃ori Weber de Fürnberg , quo in diversis pertinacissimis & rebellibus morbis chronicis summo cum levamine utebatur. Adeoque non tantum in cachexia , leucophlegmatia , & hydrope sed & in contumacissima alvi & urinæ obstructione , si inflammatio aberat , illud in usum vocabatur.

Item in catarrho suffocativo , in asthma humoroso , ubi chermes minerale , sulphur antimonii tartarifatum , scilla , gummi ammoniacum , aliaque , alias efficacissima remedia , inertia erant , aurum fulminans cum uno alterove grano mercurii dulcis , præsentaneum erat remedium.

Qua

Qua de re, ut alios præteream me-
mini memorabilis casus, qui 18. circiter
ante annos Illustrissimam Aulicam Do-
micellam L. B. de Kleng Augustissimæ
piæ memoriæ Imperatricis Amaliæ per-
quam familiarem concernebat.

Hæc corripiebatur asthmate humoro-
so, orthopnæa dicto; nam nec in lecto
jacere, nec respirare, nec loqui potue-
rat; facie totoque corpore mirum in mo-
dum intumuerat; denique ex omnibus
quæ aderant signis morti proxima vide-
batur. Clysmata stimulantia, & deri-
vantia, vesicatoria, scilla, sulphur an-
timonii tartarifatum, sal volatile oleosum
sylvii, aliaque valentissima remedia,
inanes erant medentium conatus. Tandem
ex consilio præfati Magnifici D. Weber de
Fürnberg præstituebantur pulvisculi ex
auri fulminantis gr. VIII. mercurii dulcis
gr. III. sachari finiss. gr. XII. sæpius,
vide-

videlicet, prout necessitas urgeret, omni bihorio, aut trihorio propinandi.

Hora vix elapsa post assumptam primam dosim, exhibebatur secunda, quam paulo post ingens copia excrementorum, maximam partem, ut ab auro fulminante fieri solet, nigrorum, notabili cum ægrotæ levamine sequebatur; ex cujus remedii dein, quamvis parciore manu, continuato usu perfecte convaluit. Hæc ego tanquam testis ocularis, & ægrotanti diu noctuque assistens attuli & exposui.

Hujusmodi, ut superius dixi, casus multos habuimus, in quibus ex prudenti hujus remedii usu secundos experti fuimus effectus. Scio, aurum fulminans a quibusdam, sed theoreticis, pro drastico haberi; verum in similibus casibus consulendi sunt practici; ut Frid. Hoffman, Stalius, Necterus, Ettmüllerus, alii-que quam plurimi.

Ast

Ast manum de tabula; & illa, quæ nostri scopi sunt, prosequamur.

LXI.

Multi practicorum considerantes, habitum corporis esse tumidum, credunt satius, & convenientius agi, si serum illud per breviorē viam, nimirum per auctam transpirationem, & per promotos sudores evacuetur.

Ad hoc respondeo, quod talis tumor suam sedem, & radicem non tantum in cute, sed in visceribus, aliisque membranosis, & musculosis partibus habeat; qua ex ratione, & confirmante id experientia affirmo, quod ægri ex hac methodo non melius, sed pejus habeant; subtiliora discutiuntur, crassiora vero visceribus magis impacta hærent, eaque corrumpunt.

Quapropter in simili casu melius, & securius agimus, si prædicta aperiti-

va, attenuantia, diuretica, aliaque superius recensita, in usum vocemus.

Interim superius jam insinuavi, quod etiam illa, quæ feri stagnantis discussionem, & distensionem per cutem augent, convenient, & curationem coadjuvent, cujusmodi sunt frictiones. Item nec absolum erit, quandoque prædictis decoctis aperitivis, & diureticis addere aliquid specier. decocti lignorum, sic enim fiet, ut una eademque fidelia humores stagnantes per diversa emunctoria evacuemus.

LXII.

Quando prædictus tumor leucophlegmaticus discuti, & subsidere incipit, partes corporis, præsertim abdomen, quæ prius tumidæ, & tensæ erant collabescunt, & relaxantur. Quapropter in hoc statu solliciti esse debemus, ut alteri satisfaciamus indicationi, nimirum ut robaremus, naturalemque partibus

bus tonum conciliemus; quod obtinemus per supradictas frictiones, per remedia tonica, rhabarina, amaricantia & infusa vinosa cum marte.

LXIII.

Hucusque studium nostrum erat, ut indicationibus, quæ totius corporis tumorem respiciunt, generaliter satisfaceremus; superest, ut pariter medelam illorum symptomatum, quæ præfente tali tumore plurimum affligunt.

Duo sunt inter cætera, quæ hoc tempore magna medici cura, & attentione digna sunt. Primum, est sopor, seu comatosus affectus, qui denotat, serosam colluviem, sive intra, sive jam extra vasa in cerebro hæerere & restagnare. In quo casu præter superius jam recensita remedia, vesicantia, præsertim nuchæ applicanda ordinari debent. Quinimo, si morbus, & coma exigit, capiti raso apponi debent.

Contingit tamen quandoque, ut cum tali comatoso affectu notabilis febris, & delirium conjungantur, quod denotat meningis, cerebrumque inflammata, convulsiones, gangrænamque metuendam esse.

In tali extremo casu præter jam dicta, sanguis in debita quantitate, sed præcipue sanguisugis post aures appositis, extrahendus est.

LXIV.

Aliud molestissimum malum, quod tali tempore affligit, est ingens scroti tumor hydrocele, seu hydrops scroti appellatus, quem sæpe talem vidi, ut caput magnitudine, & amplitudine excederet; in simili casu fit, ut gravitate & pondere scroti vasa spermatica, nervique ex osse sacro oriundi tendantur, & doleant, præcipue dum æger situm rectum obtinet; quod incommodi genus sustentaculo, quo scroti pondus sustineatur, leniri potest.

Tumor iste sedem habet, non tantum in duplicatura membranæ musculosæ dartos dictæ, sed occupat etiam tunicas, testiculos ambientes; quin imo penis ipse, præsertim sub initium hujus affectus, una cum præputio intumescit, sicque exitum urinæ intercipit.

Quando vero scroti tumor augetur, tunc penis ipse retrahitur, & intra hunc tumorem absconditur; in quo casu uretra comprimitur, & exitus urinæ impeditur.

LXV.

Quapropter in simili molestissimo statu omnem operam impendere debemus, ut humores hic stagnantes revolvamus, discutiamus, & evacuemus. Ac tandem his peractis prædictas partes laxas & flaccidas roboremus.

Primo scopo inservire possunt herbæ: Ruta, calamith. mont. hyssopus, chærefol. Flor. sambuci, meliloti, verbasci, chamæm. aliaque similia, quæ, prout

plus aut minus resolvere volumus, in lacte aut in aqua aut vino coqui, calidiuscule per modum fomenti scroto applicari, & sæpius renovari debent.

Prædictorum virtus resolvens augeri potest, si in illis quidquam de sapone, aut de sale armoniaco, aliove simili, dissolvatur.

Verum quæcunque etiam valentissima remedia externe adhibeas, nihil proficies, nisi quoque per interna superius recensita radicem mali tollas; quod, si feceris, efficies, ut externa internis remedia, & vicissim opitulentur.

Quapropter, dum tumor scroti, aliarumque partium subfederit, debemus laxitati, & atoniæ membranarum scroti mederi, quod fiet per fomenta sicca, sive ex supradictis herbis, & floribus, sive etiam ex aliis cephalicis, confecta, & scroto apposita.

Huc

Huc etiam referri debent fumi aromatici, item aqua calcis, quæ cum sufficiente quantitate spiritus vini camphorati, aut spiritus Burrhi, aut nostræ aquæ anodynæ, misceri & duplicatis linteis calidiusculè applicari poterit.

Hæc sunt, quæ mihi ratio dictavit, experientia vero repetitis vicibus confirmavit, tam in primo, quam in secundo scarlatinæ stadio esse proficua remedia. Meliora necdum vidi, necdum legi; meliora vero in posterum ab aliis expecto.

SECTIO IX. ET ULT.

Adjunguntur particulares quædam de Scarlatina observationes, & æne.

Etuntur de eisdem annotationes.

LXVI.

Ægrotus I.

Puer hujatis civis filius, nonum circiter agens annum; 1753. primis diebus

I 3

Apri-

Aprilis videbatur aliquantum languere, neque solita aviditate cibos exposcere, & edere.

Interim tamen noctu sat placide dormiebat, interdiu circumambulabat, cum aliis sibi paribus ludebat quidem, sed non ea, ut solebat, facilitate & alacritate.

Die circiter tertia maculæ rubræ in facie apparebant; verum quia puerulus de speciali aliquo incommodo non conque- rebatur, parentes flocci faciebant hæc exanthemata, credentes talia brevi diffi- patum iri.

Die vero insequente, seu die circiter quarta morbi, eadem non tantum in facie, & collo frequentiora, sed & per reliquam corporis superficiem jam dispersa erant. Unde ego advocatus, postquam omnia rite explorarem, renunciavi, hanc esse scarlatinam benignam; nam pulsus videbatur esse naturali similis, æger post eruptionem exanthematum magis appetebat
pla.

placidius dormiebat, magisque hilaris videbatur.

Die ab eruptione tertia, & a morbo, quinta, mane dum ægrum inviserem, vidi faciem reliquumque corpus intense rubere, palbebras, angulosque paululum tumere.

Die morbi sexta maculæ in facie pallescebant, & tandem die septima fere omnes evanuerant; sicque morbus terminabatur sine omni desquamatione, & sine omni molesto symptomate; neque tardius aliquid malum consecrarium observaveram.

Æger toto morbi tempore non utebatur alio remedio, quam infuso ex scabiosa, cui addebatur aliqua portio lactis vaccini, & debita quantitas sacchari.

Præterea, cum tempestas frigida, & humida eo tempore urgeret, curavi, ut non tantum tempore exanthematum, sed etiam aliquot diebus tardius in lecto sedens, aut cubans, stragulis, quibus sa-

nus aſuetus erat , coopertus , conſervare-
tur æger.

Hujuscemodi caſus quam plurimos
habui , a quorum recenſione abſtineo , cum
hicce ſervire poſſit pro omnibus aliis ; in
quibus fere eadem ratio medendi ſem-
per fuit.

LXVII.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum I.

Hicce caſus explanat , & demonſtrat
communem , & ordinarium ſcarlatinæ be-
nignæ decurſum , progreſſumque.

Interim ex hoc caſu poſſunt duo , quæ
forſan non omnibus arridebunt , corrolla-
ria deduci ; & quidem.

Primum , quod non ſemper , ut alii
ſcribunt , ſcarlatina , ſicut morbilli , cum
deſquamatione , terminetur. Ex quo al-
terum fundamentum contra Clar. Morto-
nium

nium scarlatinam a morbillis distinguendi
desumi potest.

Secundum, quod quandoque, quamvis raro, eruptio exanthematum critica dici possit; hoc enim de scarlatina benigna, & quidem illa, intelligendum esse judico, quæ a motibus lentis, naturæ conformibus, non violentis, dependet; quia hoc modo illud, quod heterogeneum in corpore latet, facilius, aptiusque subigitur, separatur, & ad convenientia emunctoria deducitur; quod a motibus violentis, quacunque ex causa in corpore nostro excitatis, sperandum non est; quinimo, uti jam superius §. LII. & ex observatione Sydenham dixi, morbus de natura sua benignus hac ratione malignus evadit.

LXVIII.

Ægrotus II.

Infans quinque fere annos natus belle edens, & dormiens mane dum evigilaret, tota vix non facie rubebat; parentes exinde attoniti me advocarunt, & quid isthæc efflorescentia significaret, ex me postularant.

Ego inveni pulsum bonum, infantem hilarem, uti & alia, statum sanum referentia. Ad tactum tamen cutis præsertim in facie, calebat, & videbatur ardor quidam externus ægro molestus esse.

Unde sine hæsitazione declaravi, hæc exanthemata referenda esse ad scarlatinam benignam.

Eventus dein respondit promissis; nam morbi hujus sequens erat decursus.

Die sequente, seu secunda scarlatinæ rubebat intense non tantum facies, collum, sed & aliæ corporis partes; facies sub-

subtumida apparebat; æger de quodam sed præcipue oculorum ardore conquerebatur, neque lucem sine incommodo ferre poterat. Cætera somnus, & appetitus aderant, ut die præcedente.

Die tertia videbantur omnia esse vix non in eodem statu, ut die præcedente; nisi quod ad finem vergente eadem die exanthemata in facie, quæ prius intense rubebant, pallidiora apparerent.

Die quarta palleſcebant quoque alia, reliquum corpus occupantia exanthemata.

Die quinta in facie vix quidquam scarlatinæ apparebat.

Die sexta, & septima totum corpus erat ab exanthematibus liberum, quibus ſucceſſit deſquamatio illi, quæ in morbilis eſſe ſolet, ſimilis. Hoc tempore videbatur æger pariter quoad omnes functiones, tam animales, quam vitales, & naturales bene valere, in quo ſtatu etiam in poſterum permanſerat.

Toto

Toto morbi tempore non utebatur alio remedio quam sequente mixtura:

R. Aquæ sambuci unc. V.

Rob sambuci.

Syrupi de althæa aa unc. I.

misc. de qua omni hora, aut omni bihorio, unum alterumve cochlear sumpserat; & infusum ex scabiosa, superbiberat.

Præterea æger in debita transpiratione, & moderato calore conservabatur, & detinebatur.

LIX.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum II.

Hoc singulare hicce casus docet, quod una cum morbo, & sine præcedente aliqua sensibili exacerbatione exanthemata scarlatina in conspectum venerint; quod aliquoties, quamvis raro, in scarlatina vidi.

Ve-

Verum nemo mirabitur, qui experientia noverit, quod idem etiam in variolis evenire quandoque soleat. Plura vide Sect. IV. §. XXXVI. ubi leges illam particularem observationem, qua plures cætera fanissimi quasi momentanee obruebantur exanthematibus scarlatinis, aut saltem scarlatinam referentibus.

Item ex hoc, & præcedente casu eruere possumus, quod exanthemata scarlatina quædam citius, alia tardius dissipari, & evanescere soleant; nam quædam citissime, nimirum tertia ab eruptione die, ut plurimum vero quarta, quinta, aut sexta, raro tardius, dissipantur.

LXX.

Ægrotus III.

Alius puer octo circiter annos natus 1756. primis diebus Junii corripiebatur pariter scarlatina benigna, quæ quinta
cir-

circiter ab eruptione die cum subsequente aliquali desquamatione dissipabatur.

Cum eo tempore tempestas calida vigeret, sic ager iste, tam tempore efflorescentiæ quam vel maxime post illam interdiu a lecto abstinebat, & liberiori auræ se exposebat. Quo non obstante nihilominus bene valere videbatur.

Verum elapsis vix duabus a dissipata scarlatina hebdomadis inceperat toto corpore tumere; nimirum primo in facie, dein in manibus, & pedibus; item abdomen, & scrotum in fat magnam molem excreverant. Urina secesserat pauca, & crassa cum sedimento albo; alvus erat adstricta, appetitus, qui prius semper vigeat, inceperat deficere.

Quamprimum ad hunc affectum leucophlegmaticum advocatus eram prima cura mihi fuit, ut superius §. LIX. recensitis remediis incidentibus, attenuantibus, aliisque aperitivis, diuretis, &
per

epicrasim evacuantibus uteretur æger: unde ordinaveram primo mixturam ex aquæ stillat. Petroselin. unc. IV. spirit. salis coagul. drag. III. syrup. de cihor. c. rheo unc. I. de qua omni bihorio, duo aut tria cochleariasumeret æger, & quam nycthemeris spatio consumeret.

Hoc remedio utebatur sex diebus, sed sine notabili commodo; nam tumor præsertim in facie videbatur potius augeri, quam minui, neque urina majore, quam alias quantitate evacuabatur, neque alvus nisi elysinate sollicitaretur, respondebat.

Quare mirabar; quod hoc remedium quotidie tali dosi sumptum, in hoc casu, illo, quem tamen in aliis secundum expertus sum, effectu, frustraretur. Interim non abs ratione judicabam, quod, quamvis hoc remedio materiam peccantem non evacuaverim, tamen digesserim, & præpararim, ut dein eo facilius aliis valentioribus cedere possit remediis.

Qua-

Quapropter ordinabam infusionem rad. scillæ cum rad. asparagi, petroselini, & tartaro vitriolato, factam, & cum syrupo mannato aut flor. persicorum edulcoratam, de qua sæpius de die aliquot cochlearia sumpserat ægrotus.

Ex usu hujus remedii prima die factum est, ut ternis vicibus magnam materiae viscosæ quantitatem evomuerit; & hunc effectum sequeretur alter, nimirum, aliquot de die sedes, copiosiorque urina.

In usu hujus remedii persisterat æger, ita tamen moderando, ut bis terve nycthemeri spatium alyus aperiretur; qua ratione magna feri copia non tantum per urinas, sed etiam per alvum evacuabatur.

Hoc ipso tempore curabam scrotum valde tumens sustentaculo fulciri, & fomentationes calidas ex superius §. LXV. descriptis carminativis, in vino coctis eisdem applicari, sæpiusque renovari.

Qui-

Quibus dein effectum est, ut non tantum facies, artus, sed etiam abdomen, & scrotum, successive detumescerent, & spatio quindecim circiter dierum statum naturalem adipiscerentur, ægerque appetitum, somnum, vires, denique sanitatem perfectam consequeretur.

Tandem ad tonum naturalem tam generi vasculoso, quam nervoso, & membranoso conciliandum utebatur æger per decem circiter dies tinctura rhabarb. Rolfincii.

LXXI.

Ægrotus IV.

Eadem sinistra fors attigerat 1760. filiolum Illustriss. L. Baronis de Wenfer, sex circiter annos natum; hic enim in Augusto scarlatina benignissima laborabat; hæc sine omni desquamatione terminabatur.

Cum integerrima sanitate videretur gaudere filius, & tempestas ipsa calida quam optime faveret, sic non tantum domi libero se exponebat aëri, sed etiam

domo exhibat, atque hujus urbis pomœria auræ liberioris captandæ causa adibat.

Die circiter decima nona a morbo videbatur lassus, languidus & pallidus, dein sequebatur tumor in facie, manibus, pedibus, abdomine, scroto ac in universo corpore; qui de die in diem magis augebatur, ut huic similem haud quamquam viderim.

Quare in simili inexpectato & periculoso statu ordinabam primo prædicta salia aperitiva, diuretica, & per epicrasim evacuantia.

Alvus sollicitabatur sæpius clysmate ex decoctione specier. Dec. aperitivi cum melle mercuriali, & nitro, aut fale gemmæ. Scroto applicabantur fomenta primo sicca, ut facculi ex furfuribus torrefactis, aut ex lignorum cineribus; dein vero ex superius recensitis speciebus carminativis in vino decoctis.

Verum ex omnibus his tam interne, quam externe adhibitis nec alvus movebatur, nec urina majore quantitate prodidi.

dibat, nec tumor minuebatur, quinimo potius de die in diem augebatur.

Qua ex ratione valentiora remedia ordinaveram; inter quæ primum erat succus asellorum, quo cum prædictis salibus aperitivis, & diureticis per octiduum utebatur.

Cum vero neque ex hujus medicamenti usu æger proficeret, ad infusum scillæ confugi.

Ast ex omnium horum usu tumor totius corporis hydropicus, anxietates, respiratio difficilis, augebantur potius quam minuebantur, ut actum de salute ægri videretur.

Quo in extremo casu sequens perscripsi remedium:

R. Auri fulminantis scrup. I.

Magister mecoacon. gran. XXV.

Spirit. salis coagulati drag. I.

miscel. f. pilul. c. mucilag. tragac. pond. gr. I. quæ foliis auri, aut argenti obvol-

vi possunt. De his pilulis sumpsit æger omni bihorio unam alteramve: vix sumpserat talium novem, videbatur jam sæpius ad emittendam urinam, & ad depouendum alvum stimulari.

Ex quo factum est, ut die sequente tres habuerit sedes; & urinæ libras tres circiter emisit. Die vero tertia quinq; aperiebatur alvus, & urinæ libræ ad minimum quatuor secesserant.

Qua ex ratione jussi, nychthemeri spatio quatuor tantum pilulas assumi. Ex quorum continuato usu magna feri copia tam per alvum, quam per urinas quotidie evacuabatur; sicque tumor faciei, abdominis, scroti, aliarumque corporis partium quotidie magis minuebatur, pristinusque corporis vigor successive restituebatur; & æger intra viginti aliquot dies integra sanitate fruebatur.

Interea, dum his pilulis utebatur æger, prædicta fomenta calida ex specie-

ciebus carminativis in vino applicabantur scroto.

LXXII.

Postquam vero scrotum in totum detumuiſſet, applicabantur quandoque linthea fumo aliquo aromatico, & carminativo imbuta, quandoque vero eadem intingebantur in aqua calcis, & aliqua portione ſpiritus vini camphorati, & calidiuscule ſcroto applicabantur.

Ex eadem ratione, nimirum ad genus nervoſum, & vaſculoſum roborandum, utebatur dein æger tinctura rhei aquoſa cum tertia parte tincturæ martis cum ſucco pomorum, item infuſo ex baccis juniperi.

LXXIII.

Hoc ſingulare tamen in hoc caſu obſervabatur, quod dum exanthemata ſcarlatina aderant, aliquoties ſaliva ſanguinea, & loturæ carniū ſimilis extiterit.

Item, quod, dum tumor leucophlegmaticus, in suo vigore constitutus erat, urinæ crassæ, & quandoque sanguinæ fuerint; dein vero, dum tumor jam notabiliter subsederat, urinæ fuerint claræ, aqueæ, & aliquando etiam sanguinæ.

LXXIV.

Ægrotus V.

Alius octennis puer post superatam scarlatinam benignam inciderat in eundem tumorem leucophlegmaticum; Medicus ejusdem ordinabat diversa remedia aperitiva, incidentia, diuretica, adeoque salina, scillitica, quinimo rhabarbarina, roob ebuli, sambuci, de spina cervina & similia, sed omnia sine aliquo effectu; nam nec alvus exinde movebatur, nec urina in majore quantitate evacuabatur; unde tumor & anxietates potius exinde augebantur, quam minue-

nuebantur. Quapropter ordinabat pulvisculos ex jalappa, trochiscis, alhandali, aut diagridio sulphurato, cum rheo; item emulsa cum refina jalappæ. Ex usu quorum vehementer quidem purgabatur æger; sed dolorem in latere dextro circa regionem renis persentiebat, ut pressionem manus ferre non potuerit. Aderat præterea nifus ad vomitum, ingens fitis, febris magna, vigiliæ, summa virium prostratio; his dein accesserat delirium, oculorum convulsiones, & tandem mors.

LXXV.

A N N O T A T I O N E S

ad Ægrotos III. IV. & V.

Hosce tres ægrotos, eorumque curationes atque alia huc spectantia una eademque fidelia examinanda sisto. Unde sequentia corollaria deduci possunt: videlicet.

Primo, quod tam scarlatina benigna quam maligna opus habeat debito & moderato lecti tepore, similique transpiratione: quibus neglectis ut plurimum status ille hydropicus supervenire solet.

Ego ipse mirabar, & adhuc miror, quod ista regula non tantum tempore hiberno sed & æstivo tam necessaria esse videatur.

Sed suadent, & exigunt id repetitæ observationes; ratiocinia vero hic filere debent. Sic id ipsum in aliis casibus, ut erysipellate, vulneribus, ferme quotidie observamus; in quibus nisi partes læsæ debite tegantur, quantocius in pejus ruere solent tam hiemali, quam æstivo tempore.

LXXVI.

Secundo, quod in alvi, & urinæ obstructionibus remedii dosis, quamvis quadruplicata assumatur, non exerat effectum, quem simplex ejusdem remedii

dii dosi in statu sano producere solebat. Unde necessitas elucescit in similibus casibus non tantum talium remediorum dosim augendi, sed etiam ad medicamina valentiora, & magis activa confugiendi. Hoc ipsum confirmat ægrotus tertius, sed præsertim quartus.

LXXVII.

Tertio, quod in hoc tumore leucophlegmatico purgantia drastica ut plurimum sinistrum soleant sortiri effectum, quod inter alios, quos ego vidi, ægrotus quintus confirmat.

Ast posset aliquis hic oggerere, quod aurum fulminans, resina, aut magisterium mecoacanæ videantur pariter ad remedia drastica referenda esse; quo tamen non obstante, talia ego approbavi.

Respondeo, ingentem esse differentiam inter remedia, quæ ab aloe, scamonio, jalappa, aliisque, resina acri,

& tenaci prædictis, petuntur; & inter alia remedia, quæ ex auro fulminante, mercurio dulci, aut etiam magisterio mecoacanæ, defumuntur: quia illa constant particulis acribus, resina tenacissima obvolutis; unde fit, ut non tantum illa similium remediorum portio, quæ in primis viis hæret, verum etiam illa, quæ ad sanguinem reforbetur, tenaciter adhæreat corpori; sicque constanter, & pertinaciter irritet tam genus vasculosum, quam nervosum & membranosum. Unde dein febris accenditur, inflammationi, putredini, & gangrænæ via sternitur.

Verum omnia hæc funesta symptomata a nostris remediis tam facile metuenda non sunt; quia aurum fulminans nec inhæret nec adhæret alicui corporis parti; neque ad massam humorum reforbetur; sed speciali suo pondere successive pertranseundo intestinorum tractum, suc-

ſucceſſive pariter modo unam , modo alteram illorum irritat partem ; ſibiſque una cum aliis in eodem canali , aut in vicinia hærentibus , ſtagnantibusque viam parat , & aperit.

Item aliter eſt de refina v. g. jalappæ & de refina mecoacanæ ſentiendum, nam refina jalappæ quacunque ratione ſubigatur, aut corrigatur, ſua tenacitate, ita adhæret fibris , easque ſua acrimonia irritat ; ut fere ſemper aut vomitus , aut tormina , tenefmus , aut febris , fitisque ejus uſum ſequatur ; quapropter etiam ab ejus præſcriptione quantum poſſum abhorreo, & abſtineo.

Aliud vero de magiſterio, ſeu refina mecoacanæ fere quotidie edoceor ; nam hæc nulla opus habet correctione , aut cum oleis ſubactione ; a naturalibus motibus viribusque vitæ facile ſubigitur , & ſolvitur. Neque unquam ſpeciale aliquod incommodum, nimirum, dolo-rem , tormina , tenefmum aut febrem
in.

inflammatoriam inde exortam vidi: Interim præfente febre, ab ejus usu mihi tempero. Doleo tantum, quod hoc magni pretii remedium divitibus solummodo præstitui possit.

LXXVIII.

Sinistra fors, quam noster ægrotus quintus a supradictis drasticis expertus erat, consistebat in febre illa inflammatoria, quæ principaliter renem dextrum, cerebrumque occupasse, & dein in gangrænam degenerasse videtur.

Tandem quarto illud mirabile symptomata considerandum restat, quod aliquando tempore observantiæ, aliquando tempore tumoris leucophlegmatici observatur. Contingit nimirum, ut sub efflorescentia scarlatinæ saliva sanguinea, aut loturæ carniū similis appareat.

Item contingit quandoque, ut tempore tumoris leucophlegmatici urina sanguine

guinea, aut loturæ carniū similis fecedat; uti in nostro casu evenisse asserui.

Hoc symptoma ratione prognoseos alicui, minus in his rebus experto, imponere posset; verum coram testari possum hoc esse plane indifferens, adeoque nec mali, nec boni quidquam portendere.

Judico enim hoc symptoma eodem modo tam quoad causas, quam quoad prognosim, sicut mucum narium sanguinolentum in coryza, considerandum esse. Videntur enim vasa in similibus casibus ita relaxata esse, ut sanguis facile vasa aliena intrare, eorumque oscula aperire, & exitum sibi quærere valeat.

Hoc tamen in nostro casu mihi mirum videbatur, quod urina ista sanguinea ab adhibitis quibuscunque diureticis, non exacerbetur, & exasperetur, quin
imo

imo procedentibus copiosis urinis successive minuatur, & tandem abigatur.

LXXIX.

Ægrotus VI.

Infans bimulus laborabat scarlatina benigna, qui usque ad diem ab eruptione sextam videbatur quoad omnes functiones bene valere. Eadem die ad vespertas fere inopinato convellebatur; istæ convulsiones nunc magis nunc minus urgebant, quibus tussicula accesserat.

Die sequente continuabat idem calamitosus status; præterea facies rubebat, & aliquantum tumebat, gingivæ præcipue ubi dentes canini erumpere solent, rubebant, & dolebant, labia oris erant sicca, aderat febris, & fitis. Cum exanthemata scarlatina debito tempore evanescerent, neque de illorum retro-pulsu suspicio esse posset; sic tota hujus
esse-

effectus tragoedia a dentitione merito repetenda erat.

Quapropter clysmata emollientia omni trihorio, aut quadrihorio injiciebantur.

Infanti nunc serum lactis, nunc emulsa ex decocto v. g. hordei cum oxymelle simplici, nitro aut stibio nitrato, propinabantur.

Item, tam ratione tusseos, quam ratione convulsionum, linctus ex oleo amygdalarum dulcium, & diacodio ordinabatur. Omnia hæc in remissione convulsionum, nullo modo, præsentibus convulsionibus, propinari, & deglutiri poterant.

Præterea gingivæ ungebantur sæpius cremore lactis, aut hordei.

Verum omnia hæc remedia non respondabant votis nostris; status enim morbi triduo integro fere idem erat.

Ab adstantibus, & putantibus hæc a retropulsis exanthematibus dependere, proponebantur vesicantia applicanda, ad materiam exanthematicam centro ad peripheriam evocandam.

Quibus ut secundum quid satisfacere viderer, fermentum panis cum acetorutaceo plantis pedum applicandum substitueram.

Cum vero prædicta symptomata a dentitione, adeoque ab inflammatione & sanguinis in cerebro, ejusque sinibus stagnatione dependere judicasset, curavi applicari sanguifugas post aures: quaratione quatuor, aut quinque sanguinis unciae extractæ fuere.

Aliquot post hirudines applicatas horis sat quietus pacatus, somnoque obrutus videbatur æger, neque dein evigilantem convulsiones prehendebant amplius, sicque lento gressu sanitati restituebatur.

LXXX.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum VI.

Similes casus sæpe contingere solent, ut nimirum infantes, tam in scarlatina, quam post illam dentitione afficiantur, quæ nunc plus, nunc minus negotii ægrotantibus facessere solet.

Unde fit, ut ex adhibitis superius recensitis, aliisque similibus remediis quandoque sine ulteriore labore resipiscant.

Quod si non fiat, &, si convulsiones una cum febre inflammatoria urgeant, timendum est, ne morbus in gangrænam, & mortem terminetur.

Quapropter in similibus circumstantiis, vel debet quantocius fieri gingivarum debita incisio, vel conveniens sanguinis missio.

A prima plerique nostratium ita abhorrent, ut nullis ratiociniis flecti possint. Unde necessaria erit sanguinis missio.

Quinimo contingit aliquando, ut admissa, & facta gingivarum incisione nihilominus prædicta symptomata perseverent: in tali casu nisi sanguis mittatur, de ægro actum erit.

Præterea illud, quod vesicantium applicationem in his, & similibus casibus concernit, perquam bene notandum esse duco, quod nimirum, si talia in urgente inflammatione, & non præmissa sufficiente detractio sanguinis applicentur, semper inflammationem, morbumque augeant; gangrænam, mortemque accelerent. Idem dicendum, & sentiendum est de liquore bezoardico Bussii, de spiritu cornucervi, aliisque similibus præsentente febre inflammatoria adhibitis.

Hæc sunt, quæ medicis attentione digna, in scarlatina benigna obvenire solent.

lent. Altioris vero sunt indaginis, tam illa, quæ cum scarlatina maligna conjunguntur, quam quæ illam subsequuntur.

LXXXI.

Ægrotus VII.

Nobilis Adolescens hujatis D. Saluarii, seu Cæsarei sylvarum Præfecti de Mayr filius duodecim circiter annos natus, temperamenti sanguinei, 1751. in autumnus, grassante tunc Viennæ scarlatina, incepit per intervalla horrere, & de lassitudine totius corporis, & de dolore capitis, conqueri; somnus erat interruptus, appetitus dejectus; quinimo die sequente aliquoties vomebat, biliosa, aliquamque in deglutinatione difficultatem persentiebat; quæ tunc bili acri, vomitu ejectæ attribuebatur.

Verum die tertia, dum ægrum inviseram, vidi jam exanthemata scarlatina, in facie; deglutitio erat magis la-

boriosa; fauces rubebant & tumbant; pulsus erat celer, densus & fortis; fitis magna; & æger soporosus videbatur, quin imo noctu subdelirabat & inquietus erat; continuabat præterea nausea, & nifus ad vomitum cum amaritie oris.

Die quarta tota jam facies colore rubro, ferme uniformi obsita, & aliquantum tumens apparebat.

Eadem die videbantur jam maculæ rubræ in collo, pectore, dorso, sat numerosæ; in manibus vero & pedibus paucæ. Alia vero symptomata erant eadem die quæ præcedente.

Die quinta facies, collum, dorsum, & pectus adhuc intense rubebant: in manibus & pedibus maculæ rubræ pariter numero augebantur.

Die sexta observari poterant in facie plures maculæ rubræ ab invicem distinctæ; quæ tamen die præcedente vide-

debantur unam valde latam maculam constituere.

Die septima in facie pallescebant, in manibus vero & pedibus adhuc rubebant.

Ast hoc notatu dignum erat, quod jam eadem die, sed præcipue die sequente seu octava præsertim in manibus, & pedibus observatæ fuerint quædam vesiculæ albæ, milliaria alba, sub sui initium exactæ referentes; quæ tamen secunda & tertia die latiores factæ flaccescebant, & subsequæ desquamationi, seu decorticationi fundamenta præbebant.

Nam die duodecima, decima tertia morbi, & sequentibus lamellæ integræ, & quasi coriaceæ secedebant, quas æger sine labore, & dolore detrahebat.

A die morbi nona usque ad vigesimam secundam, aut tertiam videbatur æger melius se habere; nam libere deglutiebat, febris, & sitis remittebant,

& placidius dormiebat. Interim præ debilitate in lecto se fere continuo continebat.

Quo tamen non obstante vigesima secunda & 23. morbi die observabatur tumere primo in facie, dein in reliquo corpore, ita, ut 28. morbi die tumor iste leucophlegmaticus summum attigerit gradum, & de salute ægri jam actum videretur.

Hæc est succincta hujus ægroti historia; quæ duos alios nostri ægroti fratres, duasque sorores comprehendere debet: nam aliquot diebus vix elapsis eodem scarlatinæ malignæ contagio afficiebantur, & eadem pariter scarlatinæ malignæ funesta symptomata, quamvis non omnes in eadem intensione experiebantur. Etenim febris aderat magna, deglutitio difficilis, tandem sequebatur, decorticatio, & tumor leucophlegmaticus in omnibus. Quæ quamvis tum
ægris,

ægris, cum mihi medenti, multum negotii facerent, nihilominus tamen omnes, favente Numine integræ sanitati restituebantur. Sed videamus qua ratione id factum fuerit.

LXXXII.

Cum die morbi tertia ad hunc ægrotum advocatus fuisssem, omniaque symptomata rite examinasssem, vidi, adesse magnam febrem inflammatoriam.

Item cum bilis vomitum, amaritiemque oris considerasssem, judicavi, a spasmus vesicæ felleæ bilem per ductum Cholidochum ad intestinum duodenum, tandemque ad ventriculum exprimi & deferri. Adeoque curavi

Primo, ut juxta datas §. XLVI. regulas inflammationi prospicerem, &

Secundo, ut illud acre exanthematicum, & biliosum temperarem, & abluerem e corpore: fecus enim si bilis sangui-

ni mulceatur, febrem periculumque augere solet.

Quapropter curavi quantocius uncias circiter octo sanguinis per venæsectionem extrahi. Cum vero intra aliquot minuta sanguis extractus crustam lardaceam indueret, jussi repeti, & ex eadem jam incisa vena post bihorium totidem uncias sanguinis mitti. Parentes videbantur quidem venæsectioni obstare; sed dum illis deplorabilem deglutionis statum, imminensque suffocationis periculum, objicerem, facilius meis adnuebant votis.

Eodem tempore ordinabam gargarisinata ex decocto hordei, nitro & melle rosarum.

Item clysmata ex decocto hordei, & specierum emollientium; aut etiam ex lacte; quæ semel aut bis de die injiciebantur.

Pro acrimonia exanthematica, & biliosa temperanda, & abluenda ordinabam diversa remedia: ut decoctionem ex rad.
fcor-

scorzonæræ, acetosæ, tamarindis, & nitro, syrupo aut ribium, aut acetosæ aut oxymelle simplici edulcorandam.

Item emulsa ex feminibus frigidis, aliquando cum, aliquando sine femine papaveris albi.

Eisdem indicationibus satisfaciebat pariter serum lactis; aut etiam hydrogala. Quæ adsiduo, & in debita quantitate, prout unum alterumve ex his magis ardebat, propinabantur.

Tandem ad inquietudines sedandas, somnumque conciliandum inferviebant paragonica.

His effectum erat, ut omnia periculosa symptomata primo mitigarentur, dein vero plane abigerentur; sicque æger die circiter decima quarta in vado esse judicaretur.

LXXXIII.

Verum octo diebus dein vix exactis tumor ille leucophlegmaticus novas nobis injecit curas, novumque attulit periculum.

Hic enim lente, & insensibiliter se insinuabat, & non, nisi dum in notabilem molem increvisset, observabatur.

Quapropter sine mora prædicta aperitiva, salina, diuretica, & per epicrasim evacuantia in usum vocabantur.

Præterea tumenti scroto applicabantur cataplasmata ex speciebus carminativis cum vino in pultem coctis.

Cum enim ex his tam per alvum, quam per urinam multum materiæ serosæ, & mucosæ quotidie evacuetur, & tumor exinde successive decresceret, illis institi, neque alia valentiora molitus fui. Quorum ope dein intra 15. aut 16. dies ægrotus pristinam recuperavit sanitatem; sed non vires, quibus refarciendis longiore tempore opus erat.

LXXXIV.

LXXXIV.

Eadem fere methodo usus fui apud alios nostri ægroti fratres, & sorores; qui eodem morbo, & iisdem symptomatibus affecti erant. Differentia tamen quoad curationem interfuit aliqua: nam duobus natu minoribus sanguis missus non erat, partim propter teneram nimis ætatem, partim quod symptomata non ut in aliis exasperata viderentur.

Item in uno prædictorum ægrotorum nonum annum agente tumor leucophlegmaticus ita pertinaciter affligebat, ut prædictis salinis aperitivis non cederet, sed potius augeretur. Unde necessarium fuit ad scillam, & millepedas confugere, quibus tandem domatus fuit.

LXXXV.

LXXXV.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum VII.

Hicce casus præprimis ostendit necessitatem venæsectionis in scarlatina maligna instituendæ, præfertim dum magna inflammatio fauces occupat. Quo in casu si omittatur, vel gangræna vel suffocatio presso pede sequi solet.

Hoc assertum possum pluribus aliis observationibus corroborare, sed sufficiat illa, quæ eodem tempore nobilissimam D. D. Comitum de Kauniz Profapiam attigerat. Duo nimirum Illustrissimi ejusdem familiæ juvenes Comites, in Academia Sabaudica tunc commorantes, corripiebantur scarlatina maligna. In utroque exanthemata fere una cum morbo in conspectum venerant; in utroque pariter ingens inflammatio fauces occupabat.

In

In uno seu secundo genito, propter metum retro pulsus nulla venæsectio admittebatur. Unde etiam factum fuit, ut intra triduum suffocaretur æger.

Alteri vero, nimirum primogenito debita sanguinis missio instituta erat; qui quamvis dein totius fere corporis desquamationem, & decorticationem expertus, tumoremque hydropicum in longum tempus perpeffus fuerit; nihilominus tamen (favente Numine) omnem hujus truculenti morbi sævitiem elusit, superavit, evicit; cui Deus secundam sine fine tribuat vitam, ut Magni Parentis vestigia terens, sibi, Reipublicæque felix vivat.

Præterea ex hoc casu edocemur quasdam cautelas, quæ vomitum bilis, amaritatemque oris (scarlatinæ malignæ solita symptomata) respiciunt, & quæ medentibus inexpertis, ut ego sæpe vidi, imponere possunt. Vidi nimirum in similibus casibus emetica præscribi; a quibus

non

non tantum febris, anxietates, deliria perpetuusque nifus ad vomitum, augetur sed & fauces, præcipue larynx, pharynxque ita inflammantur, ut ægro suffocatione necessario pereundum fit.

Quapropter meliore & saniore incedimus via, si illud acre irritans temperemus, diluamus, & abluamus per illa, de quibus superius in cura dictum est; quæ tam per os assumi, quam per enemata injici possunt. Neque ex enematibus diluentibus, & emollientibus, dummodo omne acre irritans, stimulanque absit, quidquam de retropulsu metuendum est, ut quidam opinantur.

Tandem quod tumorem leucophlegmaticum in nostro ægro attinet, exinde cognoscere possumus, quod quandoque levioribus aperitivis abigatur, quandoque vero nec valentissimis cedat remediis,

LXXXVI.

Ægrotus VIII.

Juvenis septemdecim circiter annos natus cubicularii apud ferenissimam Sabaudia Ducem filius laborabat scarlatina maligna cum inflammatione faucium, aliisque solitis symptomatibus; quibus stillicidium narium se adjungebat.

Omnia remedia, quæ legitimis indicationibus satisfacere possent, in usum vocata sunt, excepta sola sanguinis missione, quæ, quamvis ordinata fuisset, tamen instituta non fuit.

Morbus interea cum inflammatione faucium augebatur; his accesserant deliria, convulsiones, & tandem quarta ab eruptione die mors.

Vix denato ægro, & toto adhuc calente cadavere, ingens copia sanguinis ex ore, & præcipue e naribus, effluxit.

LXXXVII.

LXXXVII.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum VIII.

Hæc succincta morbi, mortisque historia nos docet, quod ex inflammatione faucium, aliarumque adjacentium partium venæ jugulares, & vertebrales ita premantur, ut se in subclaviam exonerare non possint; ex quo dein fit stasis inflammatoria in cerebro, ejusque sinubus. Hoc ipsum evidentissime observamus in angina, pleuritide, & peripneumonia.

His præsuppositis quisque cognoscet vanos, inanesque esse omnes alios medentium conatus, nisi in similibus casibus sufficiens fiat detractio sanguinis. In quo casu, sicut superius §. LXXIX. ostendi sanguisugas in infantibus post aures appositæ optimum præstare effectum, ex eadem

dem pariter ratione, & quidem majore, cum fundamento judico, sectionem venæ jugularis in ætate provectioribus omnibus aliis anteponendam esse. Quia hæc immediate ex cerebri sinibus, aliisque ejusdem vasis, in quibus stasis inflammatoria hæret, derivat.

Ex quo patet ratio illius observationis medicis practicis notæ, qua videmus, largam narium hæmorrhagiam in morbis acutis proficuum esse, stillicidium vero semper mali ominis; quia denotat, statim inflammatoriam in cerebro, quam de se solvere potis non est, in gangrænam degeneraturam.

Unde mirum non est, quod non tantum in scarlatina maligna, sed in aliis etiam morbis acutis, præcipue si sanguis non erat extractus, statim post mortem magna cruoris copia tam per os, quam per nares, quandoque effluere soleat; quia post mortem vasa, quæ prius stricta, &

integra erant, relaxantur, aut erosa, facile aperiuntur.

Quare dolendum quod quidam præjudiciis capti malint proprio suffocari cruore, quam in certis circumstantiis venæsectionem admittere.

LXXXVIII.

Ægrotus IX.

Adolescens syntaxeos studiosus tredecim circiter annos natus 1760. in Novembri afficiebatur scarlatina maligna hoc modo: Prima statim die de summo languore, debilitate, nausea, & nisu ad vomitum conquerebatur; secunda die in conspectum jam venerant exanthemata scarlatina in facie, aderant præterea respiratio, & deglutitio laboriosa, fitisque intensa; & reliqua, quæ prima die: Ego advocatus inveni pulsum celerem debilem, & vix perceptibilem, qui, quamvis ad-

esset

esset summa faucium inflammatio, & reliqua, quæ venæsectionem indicarent, me a sanguinis missione deterrebat, & arcebat.

Dum vero post meridiem ægrum delirantem suffocandumque invenirem, judicavi non obstante prædicta pulsuum debilitate, unicum superesse remedium, spemque e sanguinis missione; qua dein in pede instituta, pulsus fiebant successive sensibiliores, & fortiores; respiratio, & deglutitio evadebat faciliior; & adhibitis aliis remediis ægrotus breve intra tempus sanitati restituebatur.

LXXXIX.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum IX.

De simili observatione locutus sum jam superius §. XLVII. ubi ostendi, vi-

M 2

rium

rium prostrationem, languoremque sæpius a spiritibus, & viribus oppressis, quam ab exhaustis dependere; etenim in florente ætate, & alias robusto corpore causa subitanei languoris aliter concipi vix poterit.

Idem sæpe observamus in aliis febribus continuis, malignis, miliaribus, & petechialibus, in quibus pulsus debilis, & summa virium prostratio adesse solet; quæ symptomata multos medicos a venæsectione detertere, & arcere solent.

Quia prædicta virium prostratio quandoque a dissoluta humorum massa dependere observatur; in quo casu si venæsectio institueretur, æger certo certius succumbere deberet.

Qua ex ratione cum viderim, in similibus casibus venæsectionem multum ad salutem aut mortem conferre posse, indagavi, industria, qua potui, ut determin-

minarem, quando sanguinis missio institui,
& quando omiti debeat.

Si enim virium languor dependeat a spiritibus oppressis, tunc quamvis pulsus sit debilis, est tamen densus, & durus; item genæ rubent, & corpus ad tactum calet; neque præcesserat nimia alicujus humoris evacuatio, quæ omnia in spiritibus, & viribus exhaustis, aut humoribus dissolutis aliter se habent.

Ut tamen in similibus casibus eo certior de secundo ex missione sanguinis effectu reddar, curo primo modicam sanguinis quantitatem extrahi; si enim sanguis magno impetu effluit, & dein crustam lardaceam induit, aut in ejusdem defectu spissus, & tenax esse appareat, tunc sine omni cunctatione, & periculo debet debita sanguinis missio institui, ex qua dein æger potius alleviatur, quam opprimitur.

Similis petechialis epidemia an. 1758. & 1759. hic Viennæ totam obtinebat

hiemem. Nam ægri conquerebantur de summa totius corporis lassitudine, de diversis rheumaticis affectibus, de ingenti dolore capitis, pulsus erat debilis, & sub initium morbi fere semper naturalis, in quo casu si sanguis mittebatur, ego semper lardaceum, aut perquam spissum, & tenacem vidi; qua ex ratione binas, aliquando etiam ternas venæsectiones præstituiere solebam, ex quibus, aliisque appropriatis antiphlogisticis, effeci, ut ferme omnes, qui meæ curæ commissi erant, sanitati restituerentur.

Alii vero eodem petechiali morbo affecti, quibus sanguinis missio instituta non erat, die quinta, aut septima fiebant soporosi, delirantes, & die undecima, aut decima quarta convulsi plerique moriebantur.

Iste est status in morbis acutis, ut plurimum malignis, in quibus sanguis mitti debet. Aliter vero sentiendum est, ubi

con-

contraria signa adfunt ; ut si sanguis missus diffuat , vixque cohæreat ; aut, ubi largæ evacuationes per hæmorrhagias, aut diuturnas diarrhæas, præcefferant ; ex quibus ægri viribus exhauriri solent. In talibus enim casibus a venæsectione, quantum possum , mihi tempero ; & ex fonte pharmaceutico & diætetico remedia peto.

CX.

Ægrotus X.

Adolescens quatuordecim circiter annos natus , 1758. corripiebatur scarlatina maligna , aliisque superius §. XXVIII. recensitis & solitis symptomatibus.

Primis morbi diebus utebatur emulsis, fero lactis , & tinctura florum rhæados pro potu ordinario , aliisque antiphlogisticis , & apposis remediiis.

Verum præsentibus exanthematibus, propter metum retropulsus nulla venæsectio admittebatur.

Die autem ab eruptione tertia ad domandam acrimoniam septicam malignam exhibebatur cortex peruvianus, tanquam specificum antisepticum.

Ast de die in diem augebatur morbus, febris, difficultas in respiratione, & deglutitione; tandem accesserant ferocia deliria; convulsiones & mors.

XCI.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum X.

Sancte fateri possum, quod hujusmodi funestos casus non tantum in scarlatina maligna, sed etiam in aliis febribus malignis sæpius viderim: si enim in similibus morbis, qui phlogisticam indolem præferunt, cortex sine præmissa venæ-

sectione exhibeatur, semper plus damni, quam commodi exinde expectandum erit.

Aliter vero se res habet, ubi præmissa sufficiente detractiōe sanguinis genus nervosum, præcipue vero vasculosum laxum redditur, pulsus concidunt, debiles mollesque redduntur; in similibus casibus sperare possumus, fore ut cortex virtute sua tam antiseptica, quam tonica, multum emolumenti ægrotis afferat.

Si quis meis allatis observationibus non acquiescat, acquiescet tamen, si parumper considerarit observationes de exhibendo cortice in febribus intermittentibus, & remittentibus apud diversos celebres practicos.

Omnes practici norunt, quam male exhiberetur cortex in exacerbatione talium febrium; quia sic non tantum paroxysmus, sed morbus ipse augeretur.

Quapropter sedulo & attente observare solemus talium febrium apyrexiam,

M 5 *quid aliud aut*

aut remissionem, ubi nimirum pulsus incipiunt fieri rariores, mollioresque. In quo statu dein cortex optimo cum effectu exhiberi solet.

XCII.

Ægrotus XI.

Hujatis civis filia decennis laborabat scarlatina cum magna faucium inflammatione; respiratione, & deglutitione, difficilibus. Huic nulla fuit venæsectio celebrata, sed superius §. XLIX. recensita remedia antiphlogistica, item gargarismata, & injectiones ex decocto hordei cum melle rosarum, & pauxillo nitri in usum vocabantur. Externe vero circa collum cataplasma ex speciebus emollientibus in lacte coctis tepide applicabatur.

Die ab eruptione circiter sexta quotiescunque gargarismata, aut injectiones in usum vocabantur, secedebant, & excreabantur quædam lamellæ coriaceæ, illis, quæ superius §. VI. describuntur, quoad omnia similes. Inti-

Intimius dein harum lamellarum, internique oris institutum examen docuit, quod hæc eadem, quæ in partibus corporis externis, præsertim manibus, & pedibus fieri solet, decorticatio fuerit; nam non tantum membrana, quæ palatum, tonsillas, uvulamque investit, sed etiam illa, quæ faucium ulteriorem, & profundiorum expansionem occupat, separabatur, & excreabatur.

Tandem sed aliquot diebus tardius, succedebat eadem decorticatio in corporis partibus externis; quin vero ille solitus tumor hydropicus sequeretur.

XCIII.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XI.

Tales lamellas coriaceas non tantum in illa angina, quæ scarlatinæ jungi solet malignæ, sed etiam in aliis anginis sæpius vidi.

vidi. Nuperrime cum Expertissimo, & Magnifico Domino de Zwenhoff tres hujusmodi habui casus; in quibus non tantum similes lamellæ, sed integræ thecæ, quæ uvulam, tonsillasque obvolvebant, separabantur, & excreabantur, relictis prædictis partibus nudis, intense rubris, & sensibilibus; eo quod tunc tenerrima, & tenuissima tantum membrana obductæ essent. Quapropter has partes lacte tepido, aut mucilagine seminum cydoniorum, donec naturalem tonum, vigoremque adipiscerentur, fovere debuimus.

XCIV.

Ægrotus XII.

Adolescens Dominus de Peterneg undecim circiter annos natus corripiebatur scarlatina maligna, quæ tam vaga & variabilis erat, ut nunc majore nunc minore copia appareret, item nunc magis,
nunc

nunc minus ruberet, quod aliquoties de die observabatur, sicque per octiduum fere hujus exanthematis inconstantia perseverabat.

Ægrotus interea statim a principio morbi inquietus, anxiosus, nunc plus, nunc minus delirans erat.

Instituta consultatione applicabantur duo vesicantia ad furas; post biduum vero alia duo ad brachia, tandem, cum deplorabilis morbi conditio pejor apparet, aliud ad nucham apponebatur.

Item in usum vocabantur diversa superius §. XLIX. recensita antiphlogistica remedia, quibus etiam modicum camphoræ addebatur. Venæsectio vero propter metum majoris retropulsus non admittebatur.

Verum ex omnibus his nihil proficiebat, quin imo semper in pejus ruebat æger. Nam die undecima delirium fiebat furibundum, & phreneticum, per intervalla

valla enim æger soporofus, occlusis palpebris, demissa voce diverfa obloquebatur, & aliquantum quietus apparebat; sed mox convulsis palpebris, oculisque alta voce clamare, & vociferari incipiebat, e lecto proflire, omniaque tegumenta abjicere, conabatur; donec magno clamore, violentisque corporis motibus attritus, & lassus per brevia quædam intervalla conquiesceret: quæ mœsta & horribilis scena sæpius repetere solebat.

In hoc casu curavimus capillitium abscindi; sicque capiti columbas vivas in duas partes scissas apponi, sæpiusque aliis recentibus substitutis repeti.

Item superius nominatis remediis adjungebantur aliquot guttæ liquoris bezoardici Bussii, & anodynæ mineralis: & tandem enemata emollientia applicabantur.

Ast

Ast omnes isti erant vani , & inanes conatus; etenim die circiter vigesima fiebat quasi hæmiplecticus , quoniam in latere sinistro nec manum nec pedem movebat , cum tamen in alio latere violentos sæpe ederet motus.

Quare tot & tam diuturnis ærumnis attritus æger die morbi vigesima octava expiravit.

XCV.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XII.

In scarlatina sæpe contingere solet , ut exanthemata ita vaga , & inconstantia observentur ; qua ratione fit , ut morbus sedem suam per modum inflammationis in cerebro figat , ut in nostro casu contigit.

Hoc vero singulare præsens casus habet quod morbus malignus , & inflamm-

flammatorius ad vigesimam octavam usque diem se extenderit.

Si enim talis cerebri inflammatio, ut plerumque fieri solet, in gangrænam transeat, tunc citius finem vitæ imponit; si vero in suppurationem tendat, ut in nostro casu factum fuisse videtur, tunc morbus longius protrahi potest.

Quapropter si in simili, ut præsens est, casu, debito tempore sufficiens sanguinis detractio, præsertim ex vena jugulari facta fuisset, sperari potuisset, fore ut prædicta cerebri, meningumque inflammatio eo facilius, coadjuvantibus aliis appropriatis remediis dissipata fuisset.

Ex quo iterum patet, quemadmodum jam superius sectione IX. §. LXXX, dixi, quare in hoc casu neque ex vesicantibus, neque ex camphoratis, aliisque volatilibus æger profecerit quidquam; quinimo semper metuendum est, ne urgente inflammatione & omissa ve-

næ-

næsectione talibus remediis plus damni quam emolumenti afferamus.

XCVI.

Hic quæstio institui posset, an non in similibus casibus artificialis vaforum hæmorrhoidalium apertio aliquid ad salutem conferre posset.

Ad quod respondeo, quod quamvis propriis experimentis necdum id affirmare, & confirmare possim nihilominus tamen ex aliis rationibus judicem, sanguisugas venis hæmorrhoidalibus appositas plurimum levaminis afferre posse; quia

Primo anatomicis constat, quod carotides, & vasa hæmorrhoidalia opposita directione sanguinem vehant; adeoque sperandum est, fore, ut revulsio in hoc casu habeat locum.

Secundo, quia ex aliis similibus observationibus constat, ut in mania, apoplexia & phrenitide vera, quod nimi-

rum in his hoc remedium proficuum deprehendatur : unde propter analogismum credere possum, quod etiam in phrenitide nostra symptomica idem conducere possit.

Sic Hippocratis Sectione VI. Aphor. 21. dicit: *Si insanientibus varices, aut hæmorrhoides supervenerint, morbi solutio fit.* Idem sentit Celsus Lib. II. I.

Item tristes experientia nos docet, quod a suppressis hæmorrhoidibus mania, apoplexia, phrenitis, aut epilepsia aliquando superveniat ; adeoque a contrario cum fundamento judicare possumus, quod a resuscitatis hæmorrhoidibus, prædictis affectibus levamen afferri possit.

XCVII.

Ægrotus XIII.

Anno 1746. in autumnno grassante scarlatina ut plurimum maligna, mea filia tunc annorum 7. corripiebatur eodem

mor-

morbo. Exanthemata, uti in præcedente casu erant vaga & variabilia. Unde ægra delirabat, furebat, clamabat, & vociferabatur fere diu, noctuque, ut jam prius dixi. Hæc triftis, & funesta morbi conditio durabat fere octiduo integro.

Expertiffimus & eruditiffimus D. Collega Steindl de Plessenet, qui mihi tunc a consiliis & auxiliis fuit, una mecum omnem salutis spem absciffam esse judicabat.

Ast præter omnium opinionem die circiter undecima in sedatum, placidumque prolabatur fomnum; unde expergefacta mente constare videbatur, sed ad interrogata, aut nihil, aut non apte respondebat. Ex quo constabat, furditatem adesse; etenim tunc ægra de dolore aurium conquerebatur; si aures contrectabantur, aut premebantur, dolebant.

Quapropter cataplasma ex speciebus emollientibus in lacte coctis applicabatur. Brevi dein aures plorabant materiam quandam puriformem, & striis sanguineis mixtam. In quo casu decoctum hordei cum melle rosarum sæpius auribus infundebatur tepide; sicque materia illa purulenta breve intra tempus abstergebatur, & abluebatur; ex quo ægra de die in diem facilius exaudiebat, meliusque valebat. Et tandem, benigno favente Numine, integræ restituebatur sanitati.

XCVIII.

ANNOTATIONES
ad Ægrotum XIII.

Erysipelas, variolæ, alique similes morbi nos docent, quod ipsorum materia phlogistica, si superficiem corporis non

non occupet , facile caput petat , ibique inflammationi viam sternat.

Hoc ipsum in scarlatina maligna commune quidem , sed funestum symptomma esse solet. In nostro enim casu videtur inflammatio cerebrum , & meninges occupasse , quæ nisi critice ad aures mota fuisset , infallibiliter , aut in gangrænam aut in suppurationem degenerasset. Hæc metastasis facta fuit a parte nobiliore , nimirum cerebro , ad minus nobilem , & quidem cum symptommatum alleviatione , & die critico ; adeoque ad motus criticos naturæ revocanda est.

Tales metastases legimus apud Hippocratem in Coacis prænotationibus N. 1. sed ibidem N. 2. legitur metastasis symptommatologica ad aures ; quia morbus exinde non minuebatur sed potius augebatur.

Tandem hic meminisse convenit aliarum , quæ ad hunc casum spectant notabiliorum observationum :

Sic Herula de Stab 9. annos nata, meam scarlatina maligna laborantem filiam sæpe inviserat, eique adfiterat; unde factum est, ut in eundem incidere morbum, in quo exanthemata, ut in præcedente casu, vaga & inconstantia erant; ægra pariter delirabat, furebat, ac tandem convulsa mortua est.

Item & eodem funesto modo contigit aliquot Illustribus de nobili Familia L. B. de Nimsch Prolibus, quæ ex truculento hoc morbo aliquot dierum spatio denatæ sunt.

XCIX.

Congrua & opportuna se offert hic occasio brevissime quidquam de illa notabili observatione dicendi; quam Clarissimus Hamilton de febre miliari affert. Observat enim hic Eruditissimus Vir in ejusdem historia I. & II. quod, si in exanthematibus miliaribus fiat raptus ad cerebrum, & deliria urgeant, nihil magis

gis conducat, quam purgans antiphlogisticum, & venæsectio. De venæsectione jam plura dixi superius: quæstio itaque esse posset; an non in illo casu scarlatinæ malignæ ubi fieret raptus ad cerebrum, & deliria urgerent, purgans aliquod antiphlogisticum ordinari quoque posset; cum eadem ratio, quæ in miliaribus illud hic quoque suadeat. Sane hic optime quadrat illud, quod extremis morbis extrema remedia optima sint; truculento enim huic morbo duro cuneo profecto opus est; neque similem ægrum prognostico relinquere, sed alia atque alia experiri debemus remedia.

C.

Ægrotus XIV.

Studiosus hujatis civis filius, octo circiter annos natus, corripiebatur scarlatina, quæ primis efflorescentiæ diebus benigna apparebat; nam eo tempore

N 4

æger

æger diu noctuque quietus esse videbatur; item exanthemata triduo integro saturate rubebant, & constanter copiosa aderant.

Verum his non obstantibus die morbi circiter septima, & ab exanthematum eruptione quinta; æger tota nocte insonnis, inquietus, & siticulosus quinimo delirans esse dicebatur. Pulsus, qui prius fere naturalis erat, fiebat celerior, & durior.

Die sequente augebantur omnia prædicta symptomata; nam major aderat inquietudo, major mentis alienatio; per certa intervalla clamabat, vociferabatur, & e lecto profilire conabatur.

Hæc dira symptomata sequentibus diebus nunc magis, nunc minus urgebant; & quamvis remedia diluentia antiphlogistica, emulsa, paregorica, aliaque similia, interne; externe vero enemata, vesicantia, in usum vocata fuerint, nihilomi-

ominus tamen, die 18. morbi convulsus mortuus est.

CI.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XIV.

Sane ego sæpe mirabar, & adhuc admiror, quod scarlatina, quæ optima signa præferre videtur, quandoque mēdentes, aliosque fallere possit.

Iste meo iudicio est verus Character morborum malignorum, qui ideo maligni dicendi sunt, quia nobis facile imponere possunt.

Tales casus plures habui, & ideo cautior redditus de morbi natura facile ante debitum terminum definire non soleo.

In similibus casibus videtur materia exanthematica ad cerebrum rapta, statim inflammatoriam ibidem induxisse.

Quapropter cum omnia prædicta , quamvis valentissima , in usum vocata remedia videantur imparia tanto tollendo malo , unica spes superesset ex sanguinis missione , & antiphlogisticis per epicasim evacuantibus ; & statim ab initio talis exacerbationis , methodo a Clariss. Hamilton præscripta , ordinatis : quia , si inflammatio jam adolesceret , vix quidquam boni exinde sperandum erit ; in tali enim statu , aut in gangrænam , aut in suppurationem tenderet inflammatio.

Interea hic superficialiter saltem illam observationem attingere debeo , qua in similibus casibus videmus quandoque fieri metastases ad aures , parotides. Tales metastases aliquando fiunt critice , aliquando vero symptomatice. Vide §. XCVII.

Ast hoc ipsum omnes medici practici observant quandoque etiam in aliis morbis acutis contingere.

CII.

Ægrotus XV.

Perill. Domini de Baumaister filius, 13. circiter annos natus, 1761. primis Aprilis diebus sine manifesta causa fiebat languidus; tristis, prima statim morbi die, nec appetebat, nec placide, ut alias dormiebat. Item de siti, dolore capitis, & aliqua in deglutiendo difficultate conquerebatur.

Secunda morbi die aderant jam exanthemata scarlatina in facie, febris erat magna, & urina saturate rubicunda, fitis, & reliqua, ut die præcedente.

Tertia die totum corpus videbatur quasi una macula saturate rubra obfitum, subtumidum, & ad attactum, præcipue in manibus, adinstar carbonis igniti urens.

Die quarta idem rubor, & ardor perseverabat. Interim, quod mirum, non obstante prædicto ardore, pulsus

fus neque tam celer, neque tam durus, ut diebus præcedentibus, observabatur. Item fitis non erat ita intensa, neque inquietudo tanta.

Die quinta in facie jam pallescebant exanthemata perseverante tamen prædicto rubore in aliis corporis partibus.

Die sexta & septima pallescebant, & in toto ferme corpore evanescebant exanthemata; exceptis tantum illis, quæ pectus occupabant; nam hæc biduo integro diutius; adeoque ad nonam usque morbi diem, perseverabant.

Hic adnotare debemus, quod jam quarta morbi die in manibus quædam minimæ papulæ albæ, exanthemata miliaria referentes, in conspectum venerint; quæ numero, & volumine successive auctæ futuræ decorticationi fundamenta sternebant; nam die morbi sexta epidermis præfertim circa cubitum, & carpum fiebat alba, & in diversæ figuræ lamellas, ast adhuc arte

cute cum subjecta cute cohærentes , finebatur , quæ sequentibus diebus successive a cute secedebant , & quædam plus , quædam minus densæ separabantur.

Mirabilis illa decorticatione erat , quæ in volis manuum contingebat ; nam epidermis crassa , & ad instar bergamenæ densa , volas manuum exacte æquans , referensque abscedebat ; quam hodie dum propter rei raritatem pixidi inclusam Parentes conservant.

Prædicta decorticatione in manibus tantum observabatur ; etenim quæ in facie , pectore , dorso , reliquoque corpore fiebat , erat illi desquamationi , quam in morbillis videmus , similis.

Die morbi decima quinta , & decima sexta , ubi æger jam perquam belle valere videbatur , inceperant tumere , & dolere parotides , aliæque glandulæ colli.

In quo casu æger febricitabat , sitiebat , nec caput , nec collum movere pot-

poterat; quinimo pressis a prædicto tumore maxillæ inferioris musculis os ad capiendum cibum, & potum difficulter aperire valebat. Illa vero, quæ assumebat, sine magna molestia deglutiebat; quod denotabat, tonsillas, aliasque laryngis, pharyngisque glandulas liberas esse.

Iste tumor glandularum solebat sæpe, & celeriter variare situm; etenim nunc magis prædictas colli glandulas; nunc oxillares, mox dein inquinales occupabat, molestabatque. Quapropter mirabar, quod materia peccans tam cito ab una corporis parte ad aliam migrare & transferri possit. Verum tamen postquam considerassem idem fieri in vario-
lis, & in arthritide vaga; videbar mihi dilucidius vias, per quas id contingeret, percepturus; nimirum non tam lege circulationis, quasi materia peccans, ad massam humorum resorpta, ad prædictas
par-

partes deponeretur, quam quod median-
te membrana cellulosa facile ab una parte
ad aliam migraret, judicabam.

Ratio asserti consistit in ipsa experi-
entia, qua videmus quod tales materiae
translationes fiant sine notabili exacerba-
tione; sic in variolis tumor faciei trans-
fertur ad manus & pedes, sine speciali exa-
cerbatione; item in arthritide vaga sæpe, &
fat cito materia peccans transfertur ab
una parte corporis ad aliam pariter abs-
que præcedente aliqua exacerbatione.

Hoc quidem verum est, quod tam in
variolis, quam in arthritide vaga, dum
materia peccans in aliqua parte sedem fi-
git, dolores, tensionesque ibidem effi-
ciat; at si prius circulo humorum com-
municaretur, deberet febrem, anxietas-
tes, & inquietudines excitare antequam
ad aliquam partem fieret depositio.

Hoc ipsum fere quotidie videmus in
criticis evacuationibus morborum acuto-
rum;

rum; in quibus materia peccans circulando antequam per urinas, per alvum, aut per aliam viam, critice evacuetur, febrem accendit, anxietates deliria, aliaque gravia symptomata exasperat; juxta effatum Hippocrat. Sect. II. Aphor. 13. *Quibus crisis fit, his nox ante exacerbationem gravis est.*

Qui vero plura de membrana cellulosa legere cupit, videre poterit in Illustrissimi Domini de Swieten comm. Tom. I. §. 382. Item in Magnifici Archiatri de Haen tractatu de febr. exanthem.

Sed redeamus ad nostrum casum: Hic molestus, atque ab omni periculo non immunis, status perdurabat usque ad vigesimam quintam circiter morbi diem; quo tempore non tantum febris, & tumor minuebantur, ac tandem dissipabatur; sed & libertas motus prædictis partibus conciliabatur; sicque ægrotus, quamvis sat ægre lenteque pristinae sanitati restituebatur.

re-

Remedia vero, quibus tam primis quam sequentibus morbi diebus, dum febris augebatur, utebatur æger, erant illa ipsa diluentia, antiphlogistica superior §. XLIX. exposita.

Ad tumores glandularum colli, parotidumque discutiendos applicabantur secundo cum effectu ab expertissimo Domino Reter, Chirurgiæ Doctore facculi ficci, quibus species carminativæ in pulverem redactæ inclusæ erant.

Phlebotomia autem, quamvis cum fundamento non tantum in principio morbi, sed etiam tardius, nimirum die 16. aut 17. dum febris fere inflammatoria urgebat, celebrari potuisset, nihilominus tamen omiſſa erat; quia timendum fuit, ne adstantes, & obstantes finistrum morbi eventum, quem metuebamus, huic unice, ut in similibus casibus fieri solet, adscriberent

Verum hic annotare debeo, quod, dum æger resipiscere videbatur, urinæ crassæ cum copioso sedimento secesserint, quod signum erat materiam peccantem hac via evacuari.

CIII.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XV.

Non tantum præsens, sed etiam plures alii similes, quos habui casus, docuerunt, quod, quo plura, & frequentiora cutem occupent exanthemata, & quo plus partes affectæ ad attactum urunt, eo major & notabilior fiat decortatio. In quo casu diversa malæ notæ confectaria metuenda restant; vel enim tumores & indurationes diversas corporis glandulas, vel tumor leucophlegmaticus totum corpus occupat, & pertinacissime vexat.

Qua-

Quapropter omni possibili cautela opus est; ut nimirum æger in debita transpiratione ad quartam usque hebdomadam detineatur; quo tempore, si nihil prædictorum accesserit, sperandum est, fore, ut sine periculo liberam in posterum capere possit auram; quod forsan aliquibus, in hoc morbo minus expertis, aut certis præjudiciis captis, paradoxum videbitur. Ast hæc, quæ scribo practicos, minus alios attingant, velim.

Præterea prædicta mala consecutaria ultronee præcaventur, si alvus quotidie respondeat; quod si non fiat, ut plerumque contingere consuevit, debet, aut appropriato enemate, aut superius §. XLIX. recensitis remediis sollicitari sui que officii admoneri. Sic enim efficimus, ut humores serosi, lymphaticique, qui in membrana cellulosa, viscera abdominis perreptante, facile restagnare possent, tum

libere circulent, cum etiam per urinas, aliasque vias libere evacuentur.

Qua ratione non tantum prædictos glandularum, sed totius etiam corporis tumores præcavemus.

Præterea ex his, similibusque observationibus constat, quod depositio materiæ peccantis quandoque ad internas, quandoque ad externas, & aliquando ad utrasque partes simul fiat; unde dein longe majus periculum, majorque in curatione labor.

CIV.

Ægrotus XVI.

Anno 1759. ego cum Magnifico, & Expertissimo Domino de Humelauer advocatus fui ad filiam Perill. Domini de Krausan in Academia Sabaudica vice Directoris. Hæc tumebat toto corpore, difficulterque, & frequenter respirabat febricitabat, alvus silebat, & urina sup-
pri-

primebatur. Dum in causam hujus funesti tumoris leucophlegmatici indagemus, Parentes ægrotæ nunciabant, narrabantque ante quatuor circiter hebdomadas in ægra observatas fuisse quasdam maculas rubras, totum corpus occupantes; quæ cum tridui tantum persisterent, & sine notabili molestia decurrerent, flocci factas fuisse. Sicque in sex rerum non naturalium regimine vix aliquam curam, aut cautelam adhibitam fuisse.

In tali extremo rerum statu, quamvis repetita enemata, aperitiva, diuretica, frictiones, aliaque similia, in usum vocata fuissent, nihil tamen, quod spem nostram erigeret, effici poterat. Unde evenit, quod prædixeramus, ut paucis post diebus vitam cum morte commutaret ægra.

CV.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XVI.

Ex hac historia discimus, quod scarlatina etiam benigna tam quoad diætam, quam quoad transpirationem certis cautelis rite observandis, opus habeat; secus enim metuendum est, ne subsequens affectus plus negotii, quam primarius facessat; sicque error posterior fiat pejor priore.

Pariter exinde patet, quod, si in simili tumore leucophlegmatico jam febricula adsit, vix quidquam boni sperandum restet; quia signum est humores restagnantes jam putrescere, corpusque in corruptionem & gangrænam tendere.

Hoc ipsum in hydrope, ascite dicto, ego summa cum admiratione sæpe contem-

templatus sum, dum vidi serum in abdomine ad plures mensuras collectum, non tantum per multas hebdomadas, sed per multos etiam menses sine putredine hærere posse. Quamprimum vero putrescere incipit, tunc æger magis fitit, febricitat, ac tandem brevi emoritur.

Ex hoc ipso fundamento sæpius admirabar, quosdam humores restagnantes, aut etiam extravasatos cito & facile; alios vero lente, aut nunquam corrumpi, putrescere.

Sic enim videmus, quod humores, qui in inflammationibus, in febribus continuis, ardentibus, malignis restagnant citissime in corruptionem vergant. Alii vero, qui v. g. in fugillationibus oculorum, aliarumque partium subsistunt, non tam facile in putredinem tendant.

Idem dicendum est de sero hydropicorum, de humore, quem embranæm

membranæ amnios, & chorion in gravidis continent; qui non tam facile putrescunt.

Unde patet, quod quamprimum humores nostri corporis putrescere incipiunt, exinde oriatur major febris, majusque periculum.

CVI.

Ægrotus XVII.

Puer octennalis laborabat scarlatina, ad malignam potius quam ad benignam revocanda.

Huic sub initium quartæ ab ortu scarlatinæ hebdomadæ supervenit tumor leucophlegmaticus; in quo scrotum, ut mihi dein relatum fuit, monstrose tumebat.

Huic ægro medebatur chirurgus, qui ægri parentibus erat familiaris. Sed præ aliis hic notari meretur methodus, qua tumorem scroti tractabat; applicabat enim dies noctesque fomenta calida sicca ex cineribus lignorum. Item sæpe inun-
ge-

gebat scrotum cum spiritu vini camphorato, & cum alio liquore ut mihi videbatur, cum aqua calcis, mixto.

Quæ vero interne adhibita fuerint remedia rescire non poteram. Interim ex his effectum fuit, ut tumor ille hydropicus dissiparetur; quin imo tumor ipse scroti magnam partem evanesceret; verum durities quædam ad tactum indolens in scroto permanebat, quæ partim mole, partim pondere ægroto incommoda erat. Interim tamen æger quoad alias omnes functiones bene valebat.

Hæc ego dein, cum ad ægroti parentes ægrotantes advocatus eram audivi & vidi.

Quapropter jussi, species carminativas cum cerevisia in formam cataplasmatum redactas, & coctas scroto apponi, sæpius renovari, diutiusque continuari.

Item ordinavi purgans ex rheo, & diagridio sulphurato cum uno alterove

grano mercurii dulcis bis qualibet hebdomada exhibendum. Verum tamen, quia dein parentes cum ægro sedem, & domicilium mutarunt, ulteriorem hujus morbi decursum ignoro.

CVII.

ANNOTATIONES

ad Ægrotum XV.

Superius §. LXIV. jam ostendi, quod tumor scroti hydropicus non tantum tunicas testiculos ambientes, verum etiam membranam musculosam dartos dictam occupet, seque intra ejus duplicaturam insinuando, eandem distendat.

Quare, si in simili casu talia applicentur, ut in nostro casu prædicta calida & ficca fomenta, tunc subtilissima discutiantur, crassiora vero minimis vasculis impacta hærent. Si vero a spiritu vini

cam-

camphorato prædicta vasa adhuc magis constringuntur, debent eadem adhuc magis ibidem incarcerari. Ex quo dein fit, ut in nostro casu contigit, ut humores una cum vasis in unum corpus scirrhum quasi concrecant.

In simili casu, postquam hoc tempore per diversa capta experimenta jam constat, cicutam tam interne quam externe adhibitam, esse specificum ad tumores remedium, sane hoc omnibus aliis hucusque inventis remediis anteferendum esse judico, non neglectis tamen superius recensitis & ordinatis purgantibus mercurialibus; quia experientia nos docet, quod nihil magis minima vasa pervadere, & pervia reddere possit, quam mercurius. Plura de usu cicutæ legi possunt in tractatu de variolis §. CCCXI.

CVIII.

Huic similem fere errorem vidi ab alio chyrurgo committi in tumore scroti
post

post scarlatinam superveniente. Cum enim æger in simili casu de potiore incommodo ex tumore scroti conqueretur, judicabat chirurgus, quod possit sacrficatione non tantum prædictum incommodum, sed etiam tumorem ipsum funditus amovere. Quapropter sacrficationem instituit, unde evacuabatur quidem multum feri, & scroti tumor imminui, minime vero penitus dissipari videbatur; item membrana dartos, quæ prius tensa & pellucida erat, corrugabatur; verum tamen aliquot diebus vix elapsis iterato distendebatur, pristinumque scroti tumorem referebat; atque eadem ut prius incommoda, & discrimina minabatur.

Qua ex ratione necessarium fuit, remediis tam internis aperitivis, diureticis, & per epicrasim evacuantibus; quam externis carminativis, & discutientibus superius §. LXV. jam descriptis affectum hunc leucophlegmaticum oppugnare.

Ex

Ex quibus tandem quamvis fat lente effectum fuit, ut patiens pristinae, & perfectae restitueretur sanitati.

Unde iterato constat, quod in tumore leucophlegmatico omnia particularia medentium molimina frustranea sint; nisi radicaliter affectus hicce tractetur; & abigatur per remedia superius descripta.

Isti, quos observavi, & adduxi, sunt singulares, & selecti de scarlatina casus, plures similes, si actum agere videri cuperem, afferre possem: ideoque quia talium, aut per decursum hujus operis superius jam meminerim; aut quia similes ad supradictos casus revocari possint, tacitus præterire constitui.

F I N I S.

ERRATA NOTABILIORA

I N

TRACTATU DE SCARLATINA.

Pagina	121.	Linea ultima	lege	aâ	9r.	β.
	148.		5.	lege	deponendam	pro de- ponendum.
	154.	I.		præditis	pro præ- dictis	
	156.	14.		efflorescentiæ	pro ob- servantiæ.	
	184.	ib.		phlogistica	pro phlo- gitica.	
	195.	14.		prolabebatur	pro prolabatur.	
	205.	I.		findebatur	pro fine- batur.	
	208.	18.		dissipabantur	pro dif- sipabatur.	
	215.	ultima		dele	embranæm.	

ERRATA NOTABILIORA

IN

TRACTATU DE TERRÆMOTU.

Pagina 70.	Linea 6.	lege	atterebatur pro at-
			terabatur.
81.	- - -	1.	- - aperiatur terrā.
94.	- - -	12.	- - quotidie 48. minu-
			tis &c.
113.	- - -	16. & 17.	- - causa materialis pro
			causam materiale.
118.	- - -	8.	- - 1 ^{mo} debet deleri.
127.	- - -	11.	- - contigit pro con-
			tingit.

Reliquos, qui in his quatuor Tractatibus
offendentur errores, benevolus
Lector ipse corriget.

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

516483

3